

AKTUALNO

Ob 25. obletnici Ustanove Dr. Šiftarjeva fundacija

»Pozdrav iz občine Radenci ob jubileju«

V Parku v Petanjcih so oktobra 2019 posadili tudi sivi javor v spomin padlim vojakom Rdeče armade.

Dr. Martin Premk je v prispevku »Samo da je po naše« v prejšnji številki Svobodne besede že pisal o »primeru napada podivjane in pokvarjene oblasti na neodvisno ustanovo«, o »početju obsojenega prevaranta in lažnivca R. Leljaka, zdaj župana občine Radenci, ki se je spravil na Vrt spominov in tovarštva oz. Ustanovo Dr. Šiftarjeva fundacija v Petanjcih«.

Pisal je o zgodbi, ki je svoj epilog doživela prejšnji mesec s sklepom občinskega sveta občine Radenci, s katerim se je formalno končalo njeno večletno soustanoviteljstvo Ustanove. Ustanova sicer letos za znamuje 25-letnico svojega uspešnega delovanja, svoje odgovorne skrbi za vzdrževanje in življenje Vrta spominov in tovarštva, ki je že desetletja izviren spominski park, zaščiten kulturni spomenik in pod moralnim patronatom ZRC SAZU ter poseben del slovenske mreže botaničnih parkov in arboretumov. Spomin na žrtve nacifašizma, na uporništvu in narodno-osvobodilni boj ter svobodoljubna in protifašistična, humanistična in demokratična sporočila Vrta spominov in tovarštva so strnjeni tudi v njegovem motu: »Žrtvam fašizma in nacizma v spomin, živim v opomin«. Na desetine dreves v Vrta pa to tudi zelo konkretno izraža in potrjuje. Zato ni bilo naključje, da je bila ZZB med ustanoviteljicami Ustanove in da ima svoje mesto tudi v statutu ZZB (10. člen).

Odločitev občinskega sveta
Občinski svet v Radencih je 18. februarja na predlog župana Le-

ljaka sprejel sklep: »Občinski svet občine Radenci sprejme Sklep o izstopu Občine Radenci iz Ustanove Dr. Šiftarjeva fundacija.« In to v dneh, ko je preostalih 15 ustanoviteljev (enašt občin v pomurski regiji, ZZB, ZRC SAZU, Univerza v Mariboru, družina Šiftar) na redni letni seji zbora ustanoviteljev sprejelo poročilo za leto 2020 in soglasno ocenilo, da je Ustanova uspešno potrjevala svojo družbeno vlogo in poslanstvo v ožjem lokalnem okolju, regiji in širše v državi in preko meja tudi v zaostrenih in nepredvidljivih ter spreminjajočih se epidemioloških razmerah in ob omejitvah. Ustanovi je uspelo ohraniti kontinuiteto delovanja, svojo javno prepoznavno identiteto in potrjevati ugled ene nesporno najdejavnejših ustanov in sorodnih organizacij v Sloveniji, kar potrjujejo številna poročila v medijih in na spletni strani ustanove. Potrditev tega je priznanje, ki ga je mestna občina Murska Sobota lani podelila ustanovi ob slovenskem kulturnem prazniku, so še dodatno poudarili ustanovitelji. Sprejeli so tudi vsebinsko bogat program delovanja v letošnjem jubilejnim letu. Z obžalovanjem pa so sprejeli na znanje, da občina Radenci letos zapuša krog ustanoviteljev, in to ne glede na zgodovinske in druge delovne povezave krajev z obeh strani Mure, Ustanove in Vrta spominov in tovarštva ter občine Radenci, njenih občanov in številnih deležnikov iz občine.

Izstop pa ni bil ravno veliko presenečenje. Pomeni nadaljevanje politike »izganjanja hudi-

ča« pod taktirko sedanjega župana Leljaka za brisanje spomina in spreminjanje odnosa do naše »totalitarne-komunistične« polpretekle zgodovine in njenih še prisotnih »sledí; od zapletov ob spominskem dnevu v spomin na osamosvojitvene dogodke v obmurskih krajih v zvezi s prisotnostjo praporov ZZB, ukinjanja oziroma spreminjanja imena Titove ulice v Radencih (zgodba sicer še ni doživela svojega ustavnopravnega epiloga) do žaljivega prestavljanja spomenika žrtvam nacifašizma in padlim borcem NOB na Kapeli ter ignoriranja ZZB in krajevne skupnosti v zvezi s tem. In zdaj sta prišla na vrsto Ustanova in Vrt s svojimi nedvoumnimi, na svetovni ravni sprejetimi in priznanimi svobodoljubnimi, miroljubnimi in humanističnimi načeli in vrednotami ter svojo razvejano dejavnostjo, s katero potrjuje in uresničuje ta načela in vrednote.

Župan napovedal izstop

Župan Leljak je že julija lani sporočil, da občina s 1. januarjem 2021 izstopa iz kroga ustanoviteljev Ustanove, da sicer »**vaš program podpiramo, vendar smo se odločili, da z letom 2021 ne bomo več del fundacije, saj smo omejeni s finančnimi sredstvi in smo v odgovornosti do občanov primorani naše poslovanje omejiti na zakonsko določene naloge lokalne skupnosti**«.

NADALJEVANJE NA STRANI 2

UVODNIK

80 let Osvobodilne fronte slovenskega naroda

Dr. Martin Premk
zgodovinar

Letos bo minilo 80 let od ustanovitve Osvobodilne fronte, ustanovljene v noči s 26. na 27. april 1941. Osvobodilna fronta slovenskega naroda je med drugo svetovno vojno vodila upor proti okupatorju in bila v najbolj usodnih zgodovinskih trenutkih kos težki nalogi, da je narod združila, ga povedla v narodnoosvobodilni boj ter pripeljala do državnosti in samostojnosti. Ko so bili Slovenci razkosani in obsojeni na uničenje, je v najslabših možnih zgodovinskih okoliščinah naredila največ, kar je bilo mogoče: Slovence je osvobodila in oblikovala v narod s svojo vlado in državo s pravico do samoodločbe in združevanja.

Osvobodilna fronta je pomenila in še vedno pomeni mnogo več kot zgolj »upor proti okupatorju«, kot se imenuje državni praznik, ki nas spominja na njeno ustanovitev. Vendar se je trenutna vlada odločila, da ob osemdeseti obletnici Osvobodilne fronte ne bo državne proslave, trenutni predsednik, ki se tako rad zavzema za »sožitje in spravo«, pa ob tem zanikanju zgodovine in izključevanju ljudi za zdaj molči. Da se trenutni oblastniki bojijo Osvobodilne fronte in njenega pomena, nas ne sme niti malo čuditi. Osvobodilna fronta slovenskega naroda se je namreč bojevala tudi za človeške in narodne pravice in želela preoblikovati slovenski narodni značaj. Iz naroda hlapcev je želela narediti narod junakov, ki sami odločajo o svoji usodi ter živijo v sožitju in blaginji za vse. Zato jo je med drugo svetovno vojno podpirala večina slovenskega prebivalstva in zato ji je tudi v svojih vrstah uspelo poenotiti in združiti različne skupine ljudi. Čeprav so bili pobudniki ustanovitve Osvobodilne fronte in vodilna sila komunisti, krščanski socialisti, del Sokolov in slovenskih kulturnih delavcev, se danes molči o tem, da je Osvobodilna fronta delovala vsenarodno in vključevala vse, ki so sprejeli njen program oziroma točke.

V OF je med vojno poleg ustanovnih skupin delovalo še dvanajst večjih in več manjših drugih skupin, med njimi tudi skupini nekdanjih kraljevih ministrov in kraljevih častnikov. Samo v Ljubljani je že prvi dve leti vojne delovalo več kot štiristo odborov in krožkov OF, ki je do konca vojne svoje delovanje razširila na celotno slovensko ozemlje. Nikoli ne bilo zadržkov, da OF v svoje vrste ne bi sprejemala tudi duhovnikov, ti so se ji množično pridruževali predvsem na Primorskem, ki je že pred vojno trpela pod fašizmom. V svoje vrste OF ni sprejemala samo tistih, ki so se že pred vojno ali med njo osramotili ali omadeževali z izdajo lastnega naroda. Večina največjih predvojnih strank je že v času kraljevine delovala proti dobroti slovenskega naroda in proti pravicam ljudi. Med vojno so svoje početje nadaljevali z narodnim izdajstvom, zato je razumljivo, da takšnih politikov OF ni hotela v svojih vrstah.

Kot je o »katoliškem taboru« zapisal Boris Kidrič: »Vsi njegovi vidni oficialni predstavniki in bivši oblastniki, ki so ostali v domovini, so se spečali z okupatorjem takoj ob njegovem prihodu, torej že pred prvim poletom narodnoosvobodilnega gibanja, in se s tem med pretežno večino slovenskih narodnih množic temeljito diskreditirali. Že tedaj je bilo očitno, da ne bodo mogli v bodočem slovenskem javnem življenju odigrati nobene vloge več.« Niti se različni izdajalski politiki takrat sami niso želeli pridružiti OF, saj so jih tako zanimale le lastne koristi, tako kot le lastne koristi zanimajo trenutno vlado in poslance vladne koalicije. Zato se kot hudič križa bojijo omenjanja Osvobodilne fronte. Ker je ljudem dala samozavest, ponos in pogum, da so se borili za svojo svobodo, svoje pravice, za pošteno in značajno politiko. Trenutna oblast pa dela prav vse, tudi prezira lastno zgodovino in lastne državne praznike, da bi ljudi iz naroda junakov spremenila nazaj v narod bedakov in hlapcev.

NADALJEVANJE S STRANI 1

V Ustanovi so to sprejeli kot dejstvo in svoje obširno utemeljeno obžalovanje županu sporočili tudi v daljšem pismu. Na predlog župana pa je občinski svet konec decembra lani v razpravi o njegovem predlogu za izstop (!?) sprejel sklep, da »sprejme umik Sklepa o izstopu Občine Radenci iz Ustanove Dr. Šiftarjeva fundacija, navedeno pod pogojem, da fundacija poda izjavo, da bo enakopravno obravnavala vse 3 sisteme: nacizem, fašizem in komunizem«, in pošlje tako izjavo občinskemu svetu do konca januarja 2021.

Ustanova se je v odgovoru oprla na številna kritična mnenja sodelavcev, partnerjev in prijateljev Ustanove o tem sklepu, v bistvu provokativni zahtevi, večstransko problematičnem in ponižujočem pogojevanju ter sprenevanju in le še enkrat spomnila na vlogo in poslanstvo Ustanove in Vrta spominov in tovarštva ter tudi jasno poudarila, da je Ustanova registrirana po pravnem redu RS in v ničemer ne deluje v nasprotju z

ustavnopravnimi vrednotami sedanje državne ureditve RS. Nasprotno, s svojim delovanjem sledi vrednostnim temeljem demokratične ureditve, torej režimu, v katerem se priznavajo človekove pravice in temeljne svoboščine. S svojim opominjanjem, da se ne bi ponovila leta vojn in grozot, poudarja pomen človekove pravice do življenja in spoštovanja njegovega dostojanstva, ki ga gradi tudi na spoznanjih pretekle zgodovine. Za ustanovitelje Ustanove in tudi občino Radenci ni bilo nikoli do zdaj vprašljivo poslanstvo Vrta kot spomenika v spomin na žrtve fašizma in nacizma in na odpor zoper nju kot opomin živim in pomnik miru, razumevanja in sodelovanja med ljudmi, narodi in državami.

Nobeni argumenti niso pomagali ali prepričali svetnikov občine Radenci. Velika večina se je s svojimi glasovi strinjala s »svojim županom«. Ob vseh javno znanih dejstvih in dveh njim oziroma županu poslanih pismih (december, januar) o poslanstvu in povezanosti Vrta in Ustanove z občino Radenci ter tudi izraženi pripravljenosti

Anton Vratuša pri sajenju drevesa v parku

Ustanove, da bi njeni predstavniki sodelovali v razpravi o delovanju Ustanove (ki namenja še posebno pozornost aktivnemu sodelovanju z ustanovitelji), so tako 18. februarja sprejeli v uvodu citirani sklep o izstopu Občine Radenci iz Ustanove dr. Šiftarjeva fundacija. In to z utemeljitvijo, ker niso dobili želenega odgovora Ustanove oziroma ker »pripravljalci odgovora ne povzemajo besedne zveze, ki je bila sprejeta v sklepu št. 214/2018 z dne 29. decembra

2021« (obrazložitev predloga sklepa), torej da bo »enakopravno obravnavala vse 3 sisteme: nacizem, fašizem in komunizem«.

Obračunavanje s preteklostjo

Le vprašamo se lahko, kaj bo naslednja točka obračunavanja s preteklostjo, načrtnega in tudi organiziranega teptanja spomina na žrtve fašizma in nacizma, zamegljevanja in potvarjanja zgodovine,

zgodovinskega revizionizma, zavestnih manipulacij, blatenja narodnoosvobodilnega boja in tudi zavestnega, načrtnega zanikanja, da sta bila protifašizem in protinacizem pomembna zgodovinska temelja graditve povojnih odnosov v Evropi in svetu – v občini Radenci ali tudi drugje.

In namesto zaključka:

- nemško knjižno nagrado za 2020 leto je prejela pisateljica Anne Weber (rojena v Nemčiji, živi v Franciji) za biografski roman o pogumu, odporu in boju za svobodo o Anne Beaumanoir (r. 1923. leta); o življenjski zgodbi francoske odporiške bojovnice, ki je že kot najstnica bila članica komunističnega odporiškega gibanja;
- generalni sekretar OZN Antonio Guterres je v nagovoru na virtualnem zasedanju Sveta ZN za človekove pravice februarja 2021 med drugim opozoril: »Okrepiti moramo tudi boj proti ponovno obujemu neonacizmu, belemu supremacizmu ter rasno in etnično motiviranemu terorizmu.«

Marjan Šiftar

KoDVOS – Nadaljevanje spletnih srečanj

Neustrezno komuniciranje vlade

Skupina za informiranje pri Koordinaciji domoljubnih in veteranskih organizacij Slovenije (KoDVOS) je 2. marca 2021 izpeljala drugo spletno srečanje z naslovom **COVID-19**. Spletno srečanje je odprl dr. Tomaž Čas, moderiral Božidar Truden, uvodne referate pa so podali dr. Nataša Pirc Musar, mag. Marta Kos in dr. Dušan Keber.

Nekdanji minister za zdravje **Dušan Keber** je spregovoril o zmotni razlagi o širjenju koronavirusa in njenih posledicah. Še eno leto po začetku epidemije korona virusa svetovna zdravstvena organizacija (WHO) in agencije za javno zdravje

aerosol, in ukrepom za izboljšanje prezačevanja. Navodilo v enem stavku za vsakega posameznika in vse okoliščine bi se moralo glasiti: izogibajte se vdihavanju zraka, ki ga je izdihala druga oseba.

Nekdanja veleposlanica **Marta Kos** je spregovorila o komuniciranju slovenske vlade v času koronarske krize, ki je bila po njenih besedah v prvem valu enotna in učinkovita, v drugem pa je neustrezno komuniciranje tudi eden od razlogov, da ukrepi niso delovali, kot bi lahko. Dodala je še, da mora vsak dobro zasnovani vladni komunikacijski program zgraditi široko podporo in

je padlo na le 25 odstotkov, kar je šest odstotkov manj kot jeseni leta 2019. Zaupanje v slovenski državni zbor je še manjše – zgolj 22-odstotno. Slabši od Slovenije sta le Bolgarija in Hrvaška.

Druga velika napaka, ki jo je vlada storila na področju komunikacij, je nenehna gonja proti medijem, zlasti tistim, ki o vladi poročajo tudi kritično. Vlada pozablja, da kjer ni svobodnih medijev, ni demokratične družbe. Pozablja tudi, da mediji opravljajo vlogo posrednika med vlado in državljanji, saj ima vlada omejene možnosti neposrednega komuniciranja z njimi. Namesto da bi v času koronarske krize gradila na zaupanju med vlado, prebivalci in mediji, je delala prav nasprotno: z nenehnim kritiziranjem njej »nepravilnih« medijev to zaupanje vedno znova ruši. Vlada je zato glavni krivec za spiralo izjemnega nezaupanja na vseh ravneh, ki ga trenutno doživljamo v Sloveniji.

Neprimerno komuniciranje vlade in njenih najvišjih predstavnikov kot tudi napadanje zdaj tudi že tujih medijev imata žal še eno hudo posledico: zmanjševanje ugleda Slovenije v tujini. Ugled je pomembno orodje zunanje politike in hkrati rezultat njenega dela. A trenutno ugled naše države rušijo

vlade jo skrbita »neznosna erozija prava« in lahkotnost sprejemanja ukrepov brez razmisleka. Najbolj jo jezi »pravo huliganstvo«, saj vlada sprejema predpise, za katere je že vnaprej jasno, da so protiučustni.

V prvem valu epidemije junija 2020 je v javnosti vzniknila razprava o posebni aplikaciji, ki bi omogočala sledenje okuženim z virusom COVID-19. Vlada je namreč takrat že drugič v predlog zakona o interventnih ukrepih za pripravo na drugi val COVID-19 zapisala določbe, ki bi bile pravni temelj za uporabo aplikacije, ta bi bila obvezna za okužene in posameznike, ki so prejeli odločno o karanteni. A vlada pred pripravo zakonskih določb ni vprašala za mnenje informacijskega pooblaščenca. Težko je razumeti, zakaj se vlada aplikacije ni lotila tako, da bi pred samo uvedbo in pisanjem pravne podlage zanjo za nasvet vprašala stroko, predvsem informacijskega pooblaščenca.

Zadnja bomba proti človekovi pravici do zasebnosti je padla 10. februarja 2021 z amandmajem SNS-a za zakon o prijavi prebivališča. Vladna koalicija se je očitno odločila, da je čas, da malo bolje spozna prebivalce te naše lepe države. V ta namen predlaga, da se ponovno uvede zbiranje podatkov o našem dr-

Druga velika napaka, ki jo je vlada storila na področju komunikacij, je nenehna gonja proti medijem, zlasti tistim, ki o vladi poročajo tudi kritično.

prav tisti, ki bi morali zanj najbolj skrbeti, slovenski politiki. Mnenja je, da nekateri politiki, še posebej predsednik vlade, s svojim ravnanjem delujejo v nasprotju z Deklaracijo o zunanji politiki Republike Slovenije, ki jo je Državni zbor sprejel leta 2015. Številni politiki kulture zunanje politike ne krepijo, ampak uničujejo. Nekdanja informacijska pooblaščenka **Nataša Musar Pirc** je problematizirala pravico do zasebnosti v Sloveniji v času COVID-19. V času aktualne

žavljanstvu, narodnosti, zakonskem stanu ter gospodinjstvu, dodatno pa še podatka o našem maternem jeziku in veroizpovedi. Če bo njihov predlog sprejet, kar se utegne zelo hitro zgoditi, bodo namreč vsi ti podatki postali sestavina obrazca za prijavo spremembe stalnega oziroma začasnega prebivališča. Vse navedeno je povsem nezdržljivo s temeljnimi načeli varstva osebnih podatkov.

S. B.

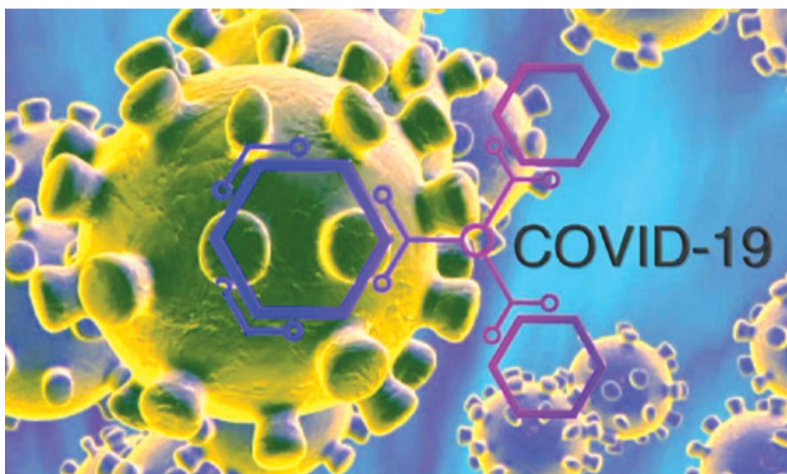
NOVICE

RIM – V Rimu ne bo muzeja o fašizmu, ki so ga pred časom predlagali trije občinski svetniki Gibanja 5 zvezd. Njihov predlog je zavrnila in ustavila sama županja Virginia Raggi. Pobuda je naletela na ostre odzive in nasprotovanja. Skupina javnih delavcev je prepričana, da bi Rim potreboval večjemu muzej, ki bi prikazoval in predstavljal trpljenje, kakršno je fašizem povzročil Italiji. Opozarjajo tudi, da bi Rim potreboval muzej o holokavstu, ki ga načrtujejo že vrsto let. Vodstvo VZPI - ANPI pa se boji, da bi rimski muzej o fašizmu z leti postal muzej fašizma.

SVETA GORA – Na pobudo patra Bogdana Knavsca bi lahko dediščino 1. svetovne vojne dodatno ovrednotili tudi na Sveti Gori. In to z nadgradnjo obstoječih poti, ureditvijo in boljšo dostopnostjo do kavern ter vključitvijo posameznih odsekov v Pot miru. Kot je povedala direktorica Fundacije Poti miru Maša Klavara, fundacija skupaj s partnerji iz Celovca, Berlina in Jeruzalema pripravlja poseben projekt za prijavo na program Erasmus +. Mlade iz sodelujočih držav bi pripeljali v kraje, ki imajo izkušnje z mejami v 20. stoletju.

TRST – Na sedežu Vsedravnega združenja partizanov Italije (ANPI) so pripravili razstavo Ženske, protagoniste v vojnem in povojnem obdobju. Nastala je na podlagi bogatega fotografskega gradiva, ki ga hrani tržaška sekcija partizanskega združenja. Vseh fotografij je približno 5000. Na razstavi so s pomočjo fotografij ovekovečili vlogo žensk v odporiškem gibanju in povojnem obdobju. Na njih je mogoče prepoznati tako slovenske kot italijanske protifašistke.

BUCHENWALD – Predsednik Mednarodnega taboriščnega komiteja Buchenwald-Dora Dominique Durand je obvestil Borisa Nemca, slovenskega člana mednarodnega taboriščnega komiteja Buchenwald-Dora, da tudi letošnje spominske slovesnosti 11. aprila, ob dnevu osvoboditve taborišča, zaradi koronavirusne epidemije ne bo. Koordinacijski odbor žrtev vojnega nasilja in taboriščni odbor bosta zato pripravila spletno predstavitev, vezano na slovenske (jugoslovanske) taboriščnike, ki so 11. aprila imeli pomembno vlogo pri osvoboditvi taborišča Buchenwald. V spletni predstavitvi se bo odbor dotaknil tudi dogodkov ob osvoboditvi taborišča Dora in Nordhausen.

drugih držav, vključno s slovenskim NIJZ, razlagajo okužbo s koronavirusom kot kapljicni prenos, to je kot okužbo z večjimi kapljicami sline ali sluzi, ki priletijo kot projektili iz ust ali nosu okužene osebe neposredno na sluznico ust, nosu ali oči druge osebe.

Ta pogled je po mnenju naraščajočega števila strokovnjakov in najuglednejših znanstvenih revij napačen ali vsaj nezadosten. Nova razlaga trdi, da se koronavirus SARS-CoV-2 prenaša pretežno po zraku – s pomočjo aerosola, izdihanih kapljic, ki so dovolj majhne, da lahko več ur lebdi v zraku. Na tej spremenjeni razlagi prenosa okužbe temeljijo tudi nova, spremenjena navodila za preprečevanje okužbe. Posamezniki in zdravstvena oblast bi morali veliko večjo pozornost nameniti maskam, ki zadržujejo

legitimnost komuniciranih sporočil in vladnih odločitev, hkrati se mora odzivati na potrebe državljanov. Dobro vladno komuniciranje krepi zaupanje državljanov v vlado kot tudi mednarodni ugled države.

Teorija je zelo preprosta, naloge tudi. A kljub temu je komuniciranje slovenske vlade v času koronarske krize po njenem mnenju eden glavnih razlogov, zakaj ukrepi za obvladovanje virusa covid-19 ne delujejo in zakaj imamo v primerjavi z drugimi državami nadpovprečno visoko število umrlih. Vlada je s konstantnim nezaupanjem do državljanov ter nespoštljivim in poniževalnim načinom komuniciranja povzročila, da prebivalci vladi vedno manj zaupajo. O tem zgovorno priča zadnji Evrobarometer, rezultate katerega so objavili novembra lani: zaupanje v slovensko vlado

V METEŽU ZGODOVINE – Stane Semič - Daki

Proletarski bataljon na Polževem

Polževo je 600 metrov visoka planota nad Višnjo Goro. Razprostira se nad vasjo Zavrtače in pod cerkvijo Sv. Duha. Ime ji je dal Jože Zupančič, domačin iz Zavrtač, sredi tridesetih let prejšnjega stoletja. Jože Zupančič je bil takrat urednik Slovenskega naroda, po vojni pa je delal v uredništvih Ljudske pravice, Ljubljanskega dnevnika in Dela.

Kot domačin je poznal smučarske terene na tem območju, ko je med letoma 1928 in 1934 smučal skupaj s sodnikom dr. Jožetom Rusom, soustanoviteljem Osvobodilne fronte leta 1941 in njenim prvim predsednikom, učiteljem Edom Turnherjem, medvojnim članom Okrožnega odbora OF Stična, in inženirjem Ludvikom Fedranom (ustreljen je bil kot talec 29. maja 1942 v Gramozni jami). Kot Višnjegorec je Zupančič poznal tudi zgodbo o višnjegorskem polžu in je svojim kolegom smučarjem za to območje predlagal ime Polževo, ki se je obdržalo vse do danes. Tu je bil leta 1934 zgrajen smučarski dom, a so ga Italijani požgali 7. julija 1942, po vojni pa je bil leta 1959 zgrajen sedanji planinski dom.

Na nosilnem stebru pri glavnem vходу v dom je pritrjena spominska plošča z napisom: »Na tem področju se je od 13. junija do 7. julija 1942 bojeval I. slovenski proletarski udarni bataljon Toneta Tomšiča.« Njegov komandant je bil Stane Semič - Daki (1915–1985), partizan od 24. julija 1941 in septembra leta 1943 razglašen za narodnega heroja. Pred tem je bil v letih 1936–1939 v španski državljanski vojni borec v mednarodnih brigadah.

V času spomladanske ljudske vstaje leta 1942 je Daki na Notranjskem postal komandir Smučarske čete 3. bataljona Ljuba Šerčerja, ki je bila pozneje ustanovljena kot Leteča udarna patrolja ter je sprva štela 12 borcev in se je 24. aprila 1942 preimenovala v Proletarsko udarno patroljo. Podrejena je bila neposredno štabu III. grupe odredov z dovoljenjem, da njeni borci na pokrivalu nosijo rdečo zvezdo z vtkanima srpom in kladivom rume barve. To je bil prvi primer, da so slovenski partizani nosili proletarski znak namesto splošno uvedene partizanskega znaka, slovenske trobojnice z rdečo zvezdo

nad njo. Zaradi zahteve iz Moskve in nasprotovanja krščanskih socialistov, ki so tudi hoteli imeti svoje znake, je nato 10. avgusta 1942 CK ZKS ukinil ime »proletarski« in značko s srpom in kladivom na petokraki zvezdi ter jo nadomestil z rdečo zvezdo in slovensko zastavo, kakor je bilo predpisano tudi za druge partizanske enote.

Iz Proletarske udarne patrolje je po 4. maju 1942 nastala Proletarska udarna četa, ki je štela 48 borcev. Iz te čete in drugih partizanskih enot je bil 23. maja 1942 ustanovljen 5. bataljon Notranjskega odreda, njegov komandant je postal Stane Semič - Daki. Proti koncu maja 1942 (po zavzetju Sodražice) je ta bataljon štel že 560 borcev.

21. maja 1942 je eksekucijski vod črnih srajc v Gramozni jami v Ljubljani izvršil smrtno obsodbo nad Tonetom Tomšičem, organizacijskim sekretarjem Politbiroja CK ZKS, ki ga je na smrt obsodilo Vojaško sodišče XI. armadnega zbora 16. maja 1942. Glede na to, da noben poskus rešitve ni uspel, je Boris Kidrič Edvardu Kardelju dejal: »Če se nam ne posreči, da v zadnjem hipu rešimo Toneta, mora naša prva brigada nositi njegovo ime.« Zato je Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet 27. maja 1942 izdalo odlok o ustanovitvi 1. slo-

Stane Semič - Daki (1915–1985) pred štabom brigade julija 1942

venskega proletarskega udarnega bataljona Toneta Tomšiča (brigada je bila ustanovljena pozneje – 16. julija 1942 na Cesti pri Starem Logu na Kočevskem). Za komandanta je bil imenovan Stane Semič - Daki, ki je dobil nalogo, da za bataljon zbere najboljše borce iz notranjskih partizanskih enot.

Zbor bataljona je bil nato 12. junija 1942 v Zapotoku. Postrojeno moštvo je v dveh četah štelo sto borcev in bolničarko, ki je na čelu

Planinski dom na Polževem, v ozadju cerkev Sv. Duha leta 1935

bataljona, ki je proti večeru krenil na Dolenjsko, nosila rdečo proletarsko zastavo. Njegova celonočna pot je vodila čez Turjak, mimo vasi Laporje do Ponikev, Hočevja, Krke, Muljave in do vasi Znojile, kjer se je tedaj zadrževal štab II. grupe odredov. V Znojilah so se borci spočili, sloviti partizanski intendant Jože Drakslar - Povh jim je tudi postregel žgance in prežganko. Ko so se okrepcali, so odšli na Polževo, kamor so prispeli 13. junija 1942

Že 16. junija 1942 pa se je na Polževem zgodila nenavadna nesreča, ki je zahtevala življenje Ivana Sojerja - Henrika. Kot bataljonski dežurni se je povzpel na zvonik cerkve Sv. Duha, da bi z daljnogledom opazoval okolico zaradi morebitnega prihoda italijanskih vojakov. Medtem se je razbesnela nevihta z grmenjem in strelami. Henrik je zato zapustil zvonik. Ko je bil že zunaj, pa je v zvonik udarila strela in preskočila nanj tako, da je bil takoj mrtev. Njegovo smrt je ugotovil tudi bataljonski zdravnik dr. Franc Novak - Luka. Ivana Sojerja so zanesli v cerkev ter ga nato slovesno pokopali v grob ob cerkvi.

V času obstoja bataljona je bilo izvedenih 16 napadov na vlake in rušilnih akcij na železniških progah. Borci so imeli le lahko orožje, mitraljeze in puške italijanskega izvora, ker so morali jugoslovansko orožje zamenjati z borci II. grupe odredov, ki je bila določena za bojevanje na nemškem območju, kjer je bilo v uporabi nemško orožje.

Dr. Aleš Bebler - Primož je kot namestnik komandanta Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih

zasledili in ugotovili njihovo moč. Vsaj dva od njih so borci izsledili in kaznovali s smrtjo. Nadvse pomembna naloga je bila oskrba bataljona s prehrano. Med bivanjem na Polževem je bataljon izvedel pet večjih prehranjevalnih akcij. Tako so borci 30. junija 1942 obiskali lesnega veletrgovca Josipa Javornika v Žalni ter mu med drugim blagom zasegli pisalni stroj in štiri radijske sprejemnike. Hkrati so izvedli večji zaseg živine in več osebnih predmetov pri Jožetu Adamiču, okrožnem vodji Katoliške akcije na Blatu pri Grosupljem. V vasi Luče ob cesti Grosuplje-Krka so zasegli 13 konj, večino iz vojnega plena nekdanje jugoslovanske vojske. Pri Martinu Brlanu iz vasi Lobček pa so zasegli velike količine usnja in čevljarjskih pripomočkov. Za to zasego, ki je bila izključno preskrbovalne narave, so Brlanu izdali potrdilo, da bi imel izgovor pred Italijani.

Bataljon je moral tudi vzdrževati stalno kurirsko zvezo od šolskega taborišča na Pugledu čez Lipoglav na Polico in preko Polževega do Ambrusa in glavnega štaba. Poleg bojnih je imel bataljon nekaj izizzvalnih nastopov proti Italijanom. Imel je svoj pevski zbor in harmonikarje, ki so ob večerih odhajali na razvaline starega gradu nad Višnjo Goro in tam prepevali ob zvokih harmonike. Nekaj posebnega za tiste čase je bila italijanska filmska predstava na Mestnem trgu v Višnji Gori, ki je bila namenjena italijanskim vojakom, ogled filma pa je bil omogočen tudi civilnemu prebivalstvu. Borci udarnega bataljona so se bojevali vse do 16. julija 1942, ko je bil bataljon vključen v Tomšičevo brigado. Še pred tem so kot prvi 13. julija 1942 vkorakali v osvobojeni Žužemberk, kamor je prišel tudi komandant Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet Franc Leskovšek Luka in imel govor sredi trga. V 45 dneh svojega delovanja od 13. junija do 16. julija 1942 je 1. slovenski proletarski udarni bataljon Toneta Tomšiča utrpel deset mrtvih in 19 ranjenih borcev, Italijanom pa je dokazano prizadejal najmanj 33 mrtvih in 64 ranjenih vojakov.

Franc Godeša iz Višnje Gore

V SPOMIN

V 102. letu starosti umrla zadnja narodna herojinja Jugoslavije

V 102. letu je v Domu starejših v Logatcu umrla zadnja narodna herojinja na območju nekdanje Jugoslavije, Andreana Družina - Olga. Bila je med 91 ženskami, kolikor jih je ta naziv dobilo v Jugoslaviji za svoj prispevek k osvoboditvi med narodnoosvobodilnim bojem, podelili so ji ga leta 1953.

Andreana Družina, s partizanskim imenom Olga, se je rodila 26. januarja 1920 v družini s štirimi otroki v Trstu. Njen oče Gabrijel je bil krojač. Kot protifašist je leta 1929 zaradi naraščajočega fašizma v Italiji emigriral v Jugoslavijo, kjer se mu je leto dni pozneje pridružila vsa družina.

Olga je osnovno šolo začela obiskovati v Borštu, nadaljevala pa v Ljubljani, kjer je končala tudi prvi razred poklicne šole in se pri oče-

tu izučila za šiviljo. Leta 1936 se je družina najprej preselila na Sušak in nato v Zagreb, kjer je Andreana opravila pomočniški izpit. Že v Ljubljani je bila zelo vsestransko dejavna, vključena je bila v športno društvo Sokol in različna kulturna društva, svoje dejavnosti je nadaljevala tudi v Zagrebu, kjer je bila članica dramske sekcije v Slovenskem društvu. V očetovi delavnici je navezala prve stike s komunisti, kar oblastem seveda ni ostalo skrito, zato je Andreana ob okupaciji zbežala v Ljubljano in se takoj povezala z aktivisti Osvobodilne fronte. Obiskovala je tečaj za bolničarke in se leta 1942 pridružila partizanom – vstopila je v Prvo četo 1. bataljona Dolomitskega odreda.

Zaradi svojega poguma in požrtvovalnosti je v enoti hitro napredova-

la. Najprej je bila pomočnica mitraljezca, nato pomočnica komisarja čete, pa komisarka bataljona in nato pomočnica šefa obveščevalnega centra 7. korpusa. V vseh svojih partizanskih letih se je udeležila številnih težkih bojev na širšem območju Ljubljanske kotline: od Polhovega Gradca, Dobrove, Toškega čela, Svetega Jošta do Topola pri Novi vasi in bitki na Bloški planoti ter roške ofenzive. Kar petkrat je bila težko ranjena, a sta ji njena mladost in neizmerna volja pomagali, da je preživela in vsakič znova okrevala. Leta 1944 so ustaši v Zagrebu ubili njenega očeta, sama je tega leta postala sekretarka partizanske bolnišnice na Planini, po usposabljanju pa je delala kot obveščevalka v 15. diviziji in 7. korpusu, nato se je priključila oddelku za

Zadnja leta je Šerčerjeva Olga živela v Domu starejših v Logatcu.

zaščito naroda. Med pripadniki partizanskih enot je bila Andreana znana kot ena najpogumnejših bork. Ko je postala pripadnica Šerčerjeve brigade, je postala znana kot Šerčerjeva Olga, s tem imenom so jo naslavljali njeni partizanski tovariši.

Po vojni je Andreana vse do upokojitve ostala v organih za notranje

zadeve. Živela je v Kopru in Ankaru, zaradi odličnega znanja italijanskega jezika je bila zelo vpeta v politična dogajanja v času tržaškega vprašanja in pozneje, ko so se odnosi med državama otoplili, je delovala tudi ob pripravi Osimskih sporazumov. Kljub upokojitvi je bila zelo dejavna v različnih družbenih in političnih organizacijah, posebno v Zvezi združenj borcev NOB in svoji ankaranski borčevski organizaciji. Za vse njeno dolgoletno delo in osebni prispevek pri ohranjanju zgodovinske resnice o narodnoosvobodilnem boju, predvsem pa dolgoletno ustvarjalno delo v boju proti nacifašizmu je ob stoletnici rojstva prejela najvišje priznanje ZZZB NOB Slovenije, listino ZB.

Jožica Hribar

KOLUMNA

Jože Poglajen

Coup d'état po Janezu

18. brumaire je znameniti zgodovinski datum, ko je Napoleon Bonaparte, doma iz korziških hribov, prevzel oblast v porevolucijski Franciji – naš »bonaparte« iz Grosuplja pa pred enim letom. Janša je svoj coup d'état za razliko od Napoleona izvedel tako, da je bil izvoljen v parlamentu. Formalno sicer ne za diktatorja, je pa večina poslancev, ki so glasovali zanj, dobro vedela, kakšnega človeka postavljajo na čelo republike. Zdaj po enem letu je jasno, da so janševiki ob preračunljivem molku poslancev strank SMC in Desus – krščanska stranka pa je že standardno privesek SDS – res uprizorili nekakšno mehko različico diktature. To jim uspeva, ker so poslanci omenjenih strank politično poštenost in privrženost demokraciji brez zardevanja zabarantali za piškotke v obliki obljubljenih dveh letnih poslanskih in ministrskih plač in dobro plačanih sinekur v državni upravi in državnih podjetjih.

Ker je Janša oblast prevzel v času nastopajoče virusne epidemije, je bilo pričakovati, da bo za preprečevanje množičnega širjenja virusa uvedel prijeme, ki so po naravi diktatorski. A težava je v tem, da se je zatiranje virusa lotil politično in zato vsaj za 4200 mrtvih in desetisoče hudo obolelih državljanov neučinkovito. Namesto da bi torej ustanovil krizni štab z izvršnimi pooblastili, v katerem bi sedeli dokazani poznavalci učinkovitega preprečevanja širjenja virusa vključno s strokovnjaki za komuniciranje in strokovnjaki za zdravstveno oskrbo že okuženih, je vse odločitve v

Janševa posebna bolečina so mediji. Zato njegov »imperij resnice« in armada čivkajočih ne štedijo s salvami (ob)sodb, očitkov, podtikanj polresnic in tudi neposrednega zmerjanja lastnikov medijev, njihovih urednikov in novinarjev.

ure, zapiranja občinskih meja ni bilo več daleč. A odgovornosti za to nihče ni prevzel. Nasprotno, na vse kriplje so krivce iskali pri drugih: enkrat pri opoziciji, drugič pri globoki državi (kar koli naj bi to že bilo), tretjič pri »osemdesetodstotno« levičarskih medijih na čelu z RTV Slovenija, četrtič ... Ob letu osorej vladanja janševikov je jasno, da se nimajo s čim hvaliti, čeprav se pri samohvali še tako trudijo. Je pa Janša uspešen nekje drugje: pri kadrovskem prevzemanju državnih in paradržavnih institucij, državne varnosti, policije in vojske ter kulture, in zadnje čase tudi podjetij v večinski državni lasti. Gre torej za svojevrstno globoko esdeesovsko »okupacijo« države. Težava, ki gre Janši v prid, je v tem, da bo novi oblasti po volitvah zelo težko odpraviti škodo, ki pri tem nastaja.

Janševa posebna bolečina so mediji. Zato njegov »imperij resnice« in armada čivkajočih ne štedijo s salvami (ob)sodb, očitkov, podtikanj polresnic in celo neposrednega zmerjanja lastnikov medijev, njihovih urednikov in novinarjev. Slovenska tiskovna agencija in nacionalna RTV sta očitno njegova osrednja cilja, ki se ju loteva tudi s finančnim izsiljevanjem. Če se STA

še nekako drži, je RTV tako rekoč že v njihovih rokah. Po tistem, ko Janševa koalicija v parlamentu pred letom dni med novo osmerico programskih svetnikov RTV od več kot 50 kandidati ni spustila niti enega, ki ne bi bil tako ali drugače blizu janševikom, so si najprej zagotovili večino v programskem svetu, kar pomeni popolno prevlado tako v kadrovskih kot

posledično tudi v vsebinskih zadevah. Še več, Janševa koalicija bo vajo ponovila v začetku prihodnjega leta, ko bo parlament na podlagi Grimsovega zakona imenoval še osem novih programskih svetnikov, ki jih formalno predlagajo gledalci in poslušalci, in pet svetnikov, ki jih predlagajo parlamentarne stranke. Izkušnje nas učijo, da bi bilo zelo naivno misliti, da bo ta vladna koalicija skozi glasovalno sito spustila koga, ki ni njihov. Tako se obeta, da bodo imeli v programskem svetu nacionalke zagotovljeno celo več kot dvetretjinsko večino. In to za štiri (!) leta, kolikor traja mandat programskega svetnika.

Ko je Janša že leta 1990 napovedoval labodji spev RTV, je očitno mislil resno. To, da bodo poslanci SMC in Desusa verjetno odšli na naše smetišče politične zgodovine, nam je pri tem kaj slaba tolažba.

ZLOČINI OKUPATORJEV – V časopisu Slovenec, 23. marca 1944

Uničenje komunističnega bataljona na Javorovici pod Gorjanci

Že včeraj smo objavili imena nekaterih padlih komunistov in komunistk izpod Gorjancev. Danes dodajamo, da so bili to člani IV. bataljona »Cankarjeve udarne brigade«, ki je bila v velikem delu sestavljena iz Ljubljancev. Spopad se je odigral na Javorovici, ki je kake pol ure oddaljena od kartuzijanskega samostanu Pleterje pod Gorjanci.

Tu se je že precej časa zadrževal IV. bataljon »Cankarjeve brigade«. 16. marca ob enih po polnoči pa je odšla iz Novega mesta skupina domobrancev, da s to komunistično tolpo obračuna. Med potjo je bila razpostavljena komunistična zaseda, ki so jo pa domobranci naglo uničili. Komunisti so obležali po grmovju. Okrog devetih dopoldne se je domobrancem v spretnem manevru posrečilo na Javorovici obkoliti komunistično tolpo in odpreti nanjo ogenj. Obroč je bil tako hitro sklenjen, da se komunisti niti niso zavedeli, kaj se z njimi dogaja. Ko so se ob prvem presenečenju zbrali, so skušali zasesti položaje in se prebiti. Toda bilo je že prepozno. Kdor se je skušal prebiti skozi obroč, je obležal v grmovju ali v kotanji. Kmalu so komunistični mrličji ležali vse naokrog po hosti. Eden se je

Mrtvi partizani na Javorovici

predal, toda predajo je zlorabil tako, da je zahrbtno ustrelil enega od domobrancev. Tisti, ki so ostali pri Javorovici, so se divje še naprej branili, toda osredotočeni ogenj jih je kmalu pokončal do zadnjega. Po ostri borbi so novomeški domobranci dosegli veliko zmago nad to tolpo. Uničili so celokupni IV. bataljon »Cankarjeve brigade«. Padlo je 132 komunistov s svojim štabom in s poveljnikom vred. Predati se ni hotel nobeden, zato tudi ujetnikov ni bilo nič. Domobranci so zasegli obilen plen, med drugim veliko število težkih in lahkih

strojnic, veliko pušk in vse strelivo. Izgube na domobranci strani so bile neznatne. Poleg dejanskega poraza komunistične tolpe pomeni ta zmaga domobrancev tudi velik moralni udarec za komuniste. V odprti borbi so se namreč domobranci spopadli z dobro oboroženo komunistično tolpo in jo z lahkoto uničili. S tem so dokazali visoko kvaliteto nadmoč nad komunisti ter istočasno izpričali svojo borbenost in vojaško sposobnost. Bitka na Javorovici je postala s tem nekaj barometer uspešnosti domobranskega orožja nad komunisti.

OBLETNICA – Junaštvo duhovnika Izidorja Završnika

Pred puškine cevi stopil namesto sošolca

Na praznik svetih treh kraljev 6. januarja 1943 je v domači cerkvi maševal Izidor Završnik (rojen 4. aprila 1917). Sredi maše so v zakristijo vdrli gestapovci. Preden je duhovnik prestrašene vernike blagoslovil, je izrekel opogumljajoče besede: »Potrpajte. Ne obupavajte. Svoboda pride.«

Po maši ga je v zakristiji aretiral gestapovec in zahteval, da mu izroči prepustnice. Tudi po osebni preiskavi pri njem niso našli nobene, zato so ga gnali na dom in pri pregledu njegove sobe so pod papirjem na dnu nočne omarice našli eno prepustnico. Ob tem »zmagoslavnem« odkritju je eden od gestapovcev Izidorja z vso močjo udaril. Odvedli so ga v zloglasni celjski zapor Stari pisker, zasliševan pa je bil na Grofiji, zasliševalnem poslopju gestapa.

Celjski trije gestapovci Niederberger, Wiegele in Kollman so bili znani po svoji krutosti. Med zasliševanjem so jetnike strahotno mučili. Izidorjeva sestra Ana je povedala: »Enkrat na teden smo mu nesli sveže peri-

lo. Čakali smo, po dveh urah smo večkrat dobili krvavo perilo.« Po štirih mesecih so ga izpustili iz zapore z naročilom, naj jim prihaja poročat. »Da bi to delal, mi še na misel ne pride,« je zaupal prijatelju Puncerju, ki mu je prigovarjal, naj se umakne nekam v notranjost Nemčije. Pa mu je odvrnil, da pastir ne sme zapustiti svoje črede, posebno ne takrat, ko je v nevarnosti pred volkovi. Spet se je posvetil oskrbovanju župnij, ki so mu bile zaupane. V zgodnji jeseni leta 1942 so ga spet zaprli. Prestajal je nova zasliševanja in mučenja. »Vso noč sem visel obešen za roke. Če sem se popolnoma stegnil, sem s konci palcev dosegel tla. Trske so mi zabijali za nohte,« je šepetaje povedal sotrpinu Puncerju in dostavil: »Bog ve za nas.« Ko so zasliševanja končali, so ga preselili v mariborske zapore.

Na pustni torek 9. marca 1943 sta ga lahko obiskala oče in sestra Ana. Prosil ju je, naj mu prihodnjič prinesejo čevlje, ker je upal, da ga bodo

Duhovnik Izidor Završnik

poslali v koncentracijsko taborišče. Naslednji dan, na pepelnico sredo 10. marca 1943, pa so na dvorišču mariborskih zaporov ustrelili 25 talcev. Med njimi je bil tudi Izidor Završnik, ki se je žrtvoval za svojega dolgoletnega sošolca. Ko je sestra Ana izvedela, da je njen brat Izidor daroval življenje za sojetnika, je dejala: »Čisto njemu podobno.« Franc Puncer, Izidorjev sošolec, sobrat v duhovništvu in sotrpini v gestapovskih zaporih, pa je zatrdil: »Prepričan sem, da je umrl mučeniške smrti. Usmrtili so ga, ker je bil duhovnik, ker je delil zakramente in imel vpliv na ljudi.«

SPOROČILO

Odpovedane vse letošnje prireditve

Potem ko so morali lani odpovedati spominske slovesnosti ob 75. obletnici osvoboditve koncentracijskega taborišča Flossenbuerg, so morali zaradi slabih razmer, povezanih s koronavirusno epidemijo, v spominskem parku Flossenbuerg odpovedati tudi vse za letos načr-

tovane slovesnosti. »To težko odločitev smo sprejeli v tesnem posvetovanju z Bavarsko memorialno fundacijo, pristojnimi javnimi organi in vodstvom drugih spominskih centrov koncentracijskih taborišč v Nemčiji,« je sporočil prof. dr. Joerg Skriebeleit.

Korenine slovenske državnosti – 30 let osamosvojitve

Doba grofov Celjskih

Piše: dr. Martin Premk

Habsburžani so si oblast začeli utrjevati z vojnami in dinastičnimi porokami. Do konca 14. stoletja so obvladovali že skoraj celotno slovensko ozemlje do Jadranskega morja vključno z mestom Trst. Njihovo oblast so za kratko obdobje ogrozili grofje Celjski, katerih vzpon se je začel v začetku 14. stoletja. Izvirali so z gradu Žovnek pri Braslovčah, ko pa so pridobili v posest Celje, je to postalo njihov rodbinski sedež. Njihov največji vzpon se je začel, ko je Herman II. v bitki s Turki pri Nikopolju leta 1396 rešil življenje cesarju Sigismundu Luksemburškemu.

V naslednjih desetletjih so si grofje Celjski pridobili številne posesti v Sloveniji in na Hrvaškem ter leta 1436 postali državni knezi Rimskega nemškega cesarstva. Postali so močni tekmeči Habsburžanom, ki so jim morali priznati njihovo oblast in z njimi skleniti pogodbo. Ta

pogodba je pogojevala tudi dedovanje in po umoru zadnjega celjskega kneza Ulrika II. v Beogradu leta 1456 so vsa ozemlja rodbine grofov Celjskih pripadla Habsburžanom. Danes se grofje Celjski pogostokrat predstavljajo kot Slovenci in celo kot začetniki slovenske državnosti.

Turški napadi so bili predvsem roparski pohodi, ki so imeli namen ropati premoženje in loviti ljudi za sužnje ali janičarje

Njihovega izvora se ne da natančno določiti, po vsej verjetnosti so v Savinjsko dolino prišli s Koroškega, vendar se niso v ničemer razlikovali od drugih tujih fevdalnih rodbin

tistega časa pri nas. Seveda so del naše zgodovine, a ker v srednjem veku še nista bila oblikovana ne narodna zavednost ne sodobno pojmovanje države, jih težko štejemo za Slovence ali začetnike slovenske državnosti, čeprav so pod svojo oblastjo združili velik del slovenskega ozemlja.

Celotno slovensko ozemlje in prebivalce pa je prav v tistem obdobju začela združevati tudi nevarnost turških vpadov. Turki oziroma Osmani so v 15. stoletju zavzeli velik del Balkanskega polotoka in leta 1453 po padcu Carigrada tudi celotno Bizantinsko cesarstvo. Prvič so se Turki na našem ozemlju pojavili leta 1408 v Beli krajini, nato pa so k nam vdirali še več kot naslednjih dvesto let, njihovi napadi pa so bili najpogostejši konec 15. in v 16. stoletju. Turški napadi so bili predvsem roparski pohodi, ki so imeli namen ropati premoženje in loviti

Celjski grad, foto: Boris Marič

ljudi za sužnje ali janičarje. Med napadi pa so tudi namenoma pobijali in pustošili, da bi deželo čim bolj oslabili. Predvsem kmečko prebivalstvo je bilo prepuščeno samo sebi, saj so se fevdalci med napadi zatekli v svoje gradove, meščani pa za mestna obzidja.

Kmečko prebivalstvo pa je branilo z gradnjo utrjenih taborov, po navadi okoli cerkve, kamor so se zatekli in branili med vpadi Turkov. Urejena sta bila tudi stražarska

služba in opozarjanje na nevarnost s kurjenjem grmad na vzpetinah. V tem času je precej trgov in drugih naselij dobilo mestne pravice, da so si lahko zgradili obzidje za obrambo pred Turki. Slovensko ozemlje so Turki prenehali ogroziti po bitki pri Sisku leta 1593, dokončno pa po neuspelem obleganju Dunaja leta 1683.

(se nadaljuje)

Izjava za javnost - ZZB NOB Slovenije ne sprejema izjave SAZU o spravi

Partizani mednarodno priznana vojska protifašističnega zavezništva

V ZZB NOB Slovenije ne sprejemamo in ne podpiramo *Izjave SAZU o spravi ob tridesetletnici samostojne slovenske države*. Izjava v celoti zanika in zamlčuje temeljno in najpomembnejše zgodovinsko dejstvo o drugi svetovni vojni pri nas: da so bili partizani oziroma Narodnoosvobodilna vojska in partizanski odredi Slovenije mednarodno priznana vojska protifašističnega zavezništva, vsi njihovi domači nasprotniki pa del fašističnih in nacističnih oboroženih sil. Pripadniki Slovenskega domobranstva pa so bili celo del zloglasne organizacije SS, ki je bila na mednarodnemu vojaškemu sodišču v Nürnbergu razglašena za zločinsko organizacijo, odgovorno tudi za holokavst in najgrozovitejše zločine v zgodovini človeštva.

S tega osnovnega zgodovinskega izhodišča mora izhajati vsakršno »družbeno soglasje« o drugi svetovni vojni pri nas. Nikakršna »etična vrednota« ne more enačiti tistih, ki so se uprli smrtnemu sovražniku, ki nas je hotel uničiti kot narod, s tistimi, ki so od sovražnika sprejeli plačilo in orožje za boj proti lastnemu narodu. Danes sicer lahko razumemo vzroke za oboroženo sodelovanje majhnega dela Slovencev s sovražnikom, a odgovornost za bratomorni boj nosijo prav tisti, ki so sprejeli orožje iz rok okupatorja.

Narodna zgodovina ne more temeljiti na izdajstvu, in to ne glede na vzrok izdajstva. Ker je vojna sama po sebi zločin, so tudi vse strani tako med vojno kot po njej počele grozodejstva. Vzrok vseh grozodejstev pa izvira iz napada okupatorjev na slovenski narod in iz kolaboracije domačih sil z okupatorjem.

Vendar ne glede na to dejstvo imajo vsi ljudje pravico do groba,

tudi tisti, ki so se borili na strani nacizma in fašizma, čeprav oni sami drugim niso priznavali niti pravice do življenja, kaj šele do groba. Zato se v Zvezi borcev zavzemamo, da se dostojno uredi vprašanje vojnih in povojnih grobišč obeh vojskujočih se strani. Vendar ne tako, da se opravičuje kolaboracija z okupatorjem!

Ljudem so se med vojno dogajale krivice, ki jih morajo ljudje oprostiti drug drugemu, če želijo živeti v sožitju in razumevanju. Teh krivic ne more popraviti nobena »spravna izjava«, še posebno pa ne takšna, ki ne upošteva zgodovinskih dejstev, zgodovinskega okvira, ter takšna, ki v »pozivu politični javnosti« nedvoumno sporoča, da je namenjena zlorabi in spreobračanju zgodovine v politične namene in razdvajanju ljudi. Sožitje in medsebojno spoštovanje med ljudmi se bosta dosegla le s podajanjem resnice in zgodovinskih dejstev, nikakor pa ne z vsiljevanjem »sprave« s političnimi razlagami zgodovine in iskanjem opravičila za sodelovanje z okupatorjem. Slovenija potrebuje narodno pomiritev in resnico!

Ljubljana, 18. marec 2021

Marijan Križman,
predsednik ZZB NOB Slovenije

V metežu zgodovine – Malkovski griči

Napad na nemško postojanko na Bučki

V Malkovskih gričih v vasi Otavnik so borci za vrednote narodnoosvobodilnega boja, člani krajevne organizacije Tržišče, s postavitvijo skromne spominske plošče na hiši Tomažičevih ohranili spomin na dva pomembna dogodka iz tistih usodnih in za slovenski narod slavnih časov. Pobudo za postavitve spominske plošče je dal član odbora krajevne borčevske organizacije in odbora združenja borcev za vrednote NOB Sevnica, tovariš Milan Baša, domačin z bližnjega Slančjega Vrha. Tovariš Baša si že več let prizadeva ohraniti spomin na narodnoosvobodilni boj na širšem območju vzhodnega Dolenjskega gričevja. Tako je bil med pobudniki in organizatorji prve spominske enote – Duletove čete, izdatno je pomagal pri opremljanju s trofejnim orožjem in uniformami Gorjanski spominski četi, bil je pobudnik oblikovanja Robkove spominske čete. Od ustanovitve je namestnik poveljnika 1. spominskega dolenjskega partizanskega bataljona.

Spominsko slovesnost z odkritjem spominske plošče je pripravila Krajevna organizacija borcev za vrednote Tržišče. Zbrane je pozdravil predsednik Marjan Povšič. Poleg članov odbora sta prisostvovala še podžupan občine Sevnica Janez Kukec in predsednica Združenja v Sevnici Vladka Blas. Zgodovinske dogodke je orisal član predsedstva ZZB Slovenije Milan Gorjanc.

Množični izgon Slovencev iz Posavja

Nemški okupator je začel množičen izgon Slovencev iz Posavja že zadnje dni oktobra 1941. Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet je napolnilo komaj nastale čete dolenjskih partizanov na zasedeno območje Posavja, da bi preprečili izgon domačinov v Nemčijo. 31. oktobra 1941 naj bi se na Otavniku pri gostilni Tomažičevih zbrali borci Novomeške in Mokronoške čete, pridružili bi se jim še partizani Belokranjske čete, Stiške, Grosu-

peljske čete in čete zbirnega tabora na Pugledu. Skupaj so nameravali napasti nemško postojanko na Bučki in pregnati nove naseljence nemškega rodu s širšega območja Kočevskega. Zaradi sveže zapadlega visokega snega so se na Otavniku zbrali samo partizani Novomeške čete in večji del Mokronoške čete. Vasica Otavnik je bila zbirališče in izhodišče za prvo večjo akcijo dolenjskih partizanov. Hkrati naj bi ustanovili še prvi bataljon dolenjskih narodnih borcev, saj se jim je iz vodstva iz Ljubljane pridružil tudi Miha Marinko.

Zadnje dni leta 1942 so v Mirenko dolino prodrle tri slovenske partizanske brigade, Tomšičeva, Gubčeva in Cankarjeva. Pregahe so italijanske okupatorje, predvsem fašiste iz doline od Gomile do Krmelja, ter uničile železniško progo in naprave in požgale postaje. Na tem območju je deloval tudi obnovljeni Zapadno-dolenjski odred. V bojih je bilo precej borcev ranjenih in poveljstvo Zapadno-dolenjskega odreda je oblikovalo začasno bolnišnico na Selih pri Zburah. V bližini, v vasi Grič pri Klevežu, pa je bila 2. četa odreda, ki ji je poveljeval domačin Vinko Robek, pozneje namestnik poveljnika 9. SNO-UB Kočevske in narodni heroj.

Bolnišnica je bila izdana

Bolnišnica je bila izdana Italijanom in ti so 23. januarja 1942 skupaj z belogardisti napadli ranjence. Na srečo so aktivisti OF Šmarjete in Otočca noč pred napadom vse tež-

je ranjence prepeljali preko Gorjancev v partizanske bolnišnice v Kočevskem rogu. Italijani so delno presenetili ranjene partizane in osebje, ki so se rešili z begom v neznan in se razkropili po bližnjih vaseh. Aktivisti Osvobodilne fronte so skupaj z borci Robkove čete in domačini zbrali večino ranjencev. Tako so večjo skupino sprejeli Tomažičevi na Otavniku, kjer so jih oskrbeli in pozneje napotili ali v enote ali v oskrbo pri zanesljivih domačinih od Telč pa do Trebelnega. Pozneje je bilo pri Tomažičevih vse do kapitulacije Italije tudi zbi-

rališče ranjencev Robkove čete oziroma 2. bataljona Zapadno-dolenjskega odreda. Med razkropljenimi ranjenci je bil tudi slovenski pesnik Ivan Rob, ki so ga belogardisti zajeli pri vasi Zloganje in ga odpeljali v svojo postojanko v Dolenji Brezovici. Zatem so ga predali Italijanom in ti so ga ustrelili pri Ligojni nedaleč od Vrhnike.

Spominsko ploščo je odkril borec Zapadno-dolenjskega odreda, generalmajor Lado Kocjan, navzoč pa je bil tudi borec in kurir Robkove čete Peter Malek. Slovesnost so popestrili pripadniki 1. spominskega dolenjskega partizanskega bataljona – Robkove, Gorjanske, Novomeške, Revirske in Duletove čete – ter recitatorki. Skromno pogostitev so Tomažičevi pripravili za vse udeležence, ki so tovariško druženje nadaljevali z upoštevanjem vladnih ukrepov pri Baševih na Slančjem Vrhu.

Milan Gorjanc

SPOROČILA – Pri Treh žeblih na Osankarici

Uničevanje spominskih obeležij

Na miren, lep sončen dan 25. februarja 2021 so se člani Mladinske organizacije ZZB odpravili pokloniti hrabrim borcem Pohorskega bataljona, ki so padli 8. januarja 1943 pri Treh žeblih na Osankarici. V tihoti gozda so sledili rdeči zvezdi, ki je v spomin in opomin na tiste dni narisana na drevesih vodila do osrednjega spomenika in spominskih obeležij.

Rdeče zvezde, ki so simbol narodnoosvobodilnega boja in so včasih jasno narisane na drevesih kazale pot po Osankarici do kraja, kjer je Pohorski bataljon bil svoj poslednji boj, so zli, hudobni in brezvestni neznanci namerno uničili. Ti, ki ne verjamejo v tovarštvo, ne verjamejo v dobroto in sočutje, ti so šli tako daleč, da zvezd niso le poskušali popolnoma izbrisati in prebarvati, temveč so jih poskušali celo izpraskati z debel dreves, ki so živi pričevalci krvavih bojev za svobodo.

Na spominski tabli nekoliko pred osrednjim spomenikom je zapisano: »Pohorski bataljon je s svojimi akcijami povzročal Nemcem precejšnje težave, zato so ga želeli za vsako ceno uničiti. V prvih dneh leta 1943 so vo-

Kraj poslednjega boja Pohorskega bataljona je bil leta 2014 razglašen za kulturni spomenik državnega pomena.

huni našli taborišče bataljona in o tem obvestili tajno policijo (gestapo) v Mariboru. Kmalu nato je bil izdan ukaz za napad. Nemci so zbrali vojsko, policijo, orožništvo in pomožne sile (vermanšaft) ter jih do 7. januarja zvečer prepeljali na izhodiščne polo-

žaje v Oplotnico in Ruše. 8. januarja 1943 je taborišče Pohorskega bataljona obklopijo okoli 2000 mož in malo pred dvanajsto so padli prvi strelji. Po prvem spopadu so se Nemci umaknili in pričeli z minometi obstreljevati partizansko taborišče. Bataljon se je boril

skoraj dve uri in pol. Na koncu jih je premagal tridesetkrat močnejši sovražnik! Kakšen pogum, tovarštvo in ponos so imeli borci Pohorskega bataljona, da so vztrajali in se borili do konca. Borili so se, ker je le svoboda imela smisel, ker je tuji sovražni jarem pomenil počasno umiranje in uničenje naroda.

In mi? Ali se borimo proti neresnicam? Ali jasno in na glas povemo zgodovinska dejstva? Vemo, kdo smo? Vse bolj se zdi, da so ljudje pozabili, kaj pomeni pravi pogum, da se je treba upreti sovraštvu in tlačanstvu, kršenju vseh državljanških pravic. Bojijo se. Sramota! Kajti blede duhovi mrtvih po naših gozdovih nas žalostno gledajo in sprašujejo: »Mar smo se za to borili? Sem za to umrl? Ne pozabi me!«

Mladi za vrednote NOB so v izjavi za javnost 26. februarja ostro obsodili vsakršno uničevanje spominskih obeležij narodnoosvobodilnega boja in vsakršne poskuse potvarjanja zgodovine. Želja po svobodi, resnici, tovarštvu in miru je želja vseh razumnih ljudi in presega meje Slovenije, je internacio-

Na spodnjem delu debla je prebarvana in izpraskana zvezda, zgoraj, višje, zunaj dosega zlobnih rok, na novo narisana zvezda

nalna želja. Namerno uničevanje spomenikov in obeležij narodnoosvobodilnega boja ne more in ne sme postati nova normalnost. Ne dovolimo tega!

Nataša Novak

Obsodba državne represije nad slovenskimi dijaki

9. februarja 2021 je skupina več desetih dijakov v Mariboru uveljavila svojo temeljno človekovo in ustavno pravico do svoboda izražanja misli, govora in javnega nastopanja. Le mesec dni po protestu je postalo jasno, da se oblast ne ustavi le pri teptanju ustave, prav tako ne dopušča nobenega javnega nasprotovanja in nobenih javnih protestov. Pozivi na sodišče, ki so jih prejeli mladoletni protestniki in protestnice, ter kazni, ki so jih policisti dali brez seznanitve dijakov, da počnejo kaj narobe, čeprav so pri protestu med seboj upoštevali varno razdaljo in nosili maske na

obrazih, kažejo, da gre Slovenija v smeri absolutizmov in diktatur.

Ustrahovanje in namerno utišanje mladih, ki si želijo le kakovostno izobrazbo, je podlo in nizkotno dejanje. Vladno ravnanje najostreje obsojamo, saj za nas, Mlade za vrednote NOB, slovenska ustava ni le okras na knjižni polici. Zavzemamo se, da vlada odpiše izdane denarne kazni, se opraviči prizadetim dijakom in takoj odpravi prepoved svobode izražanja misli, govora in javnega nastopanja ter s tem protestiranja.

Mladi za vrednote NOB

Spominjamo se

Združenje borcev za vrednote NOB Nova Gorica je tudi letos izdalo vodnik s koledarjem borčevskih prireditvev na Goriškem. Poleg tega so v brošuri vpisane tudi prireditve drugih veteranskih organizacij na severnem Primorskem.

Uvod v knjižici je posvečen 80. obletnici Osvobodilne fronte. »Slovenski narod ni bil brezumno enoten, bil je velik in razumen v svojem narodnem junaštvu, je ob 25. obletnici ustanovitve OF poudaril Josip Vidmar. In to so besede, ki bi morale odzvanjati v naših glavah in srcih sleherni trenutek. Prepričana sem, da izrekam misli večine naših članov. April 1941 in december 1990 sta prav gotovo enakovredna datuma v naši zgodovini,« je med drugim zapisala predsednica novogoriške borčevske organizacije Katjuša Žigon in se vprašala, kaj nam je od vsega tega ostalo. »Enotnost nam rušijo vsak dan, demokracija nima več zaupanja in svoboda je okrnjena prav na vseh ravneh. Os-

tane nam samo zavest, da je država je naša in da je ne bomo tako lahko zapravili zaradi nekaterih nam sovražnih dejanj.«

Knjižica prav tako prinaša seznam knjižnih del, ki so izšla pri ZB NOB Nova Gorica, temeljne točke Osvobodilne fronte in število smrtnih žrtev med Slovenci med drugo svetovno vojno.

J.A.

Postani partizan in mladi borci

Mladi za vrednote NOB smo se 12. februarja na Zoomu srečali z Darkom Nikolovskim, reperjem, ki pa že dolgo ni več samo to. Med drugim je tudi aktivist in borec za vrednote NOB. Je dejaven član KZD Triglav, režiral je partizanski film Stari pisker (2012), v njem igral, zanj napisal pesem Partizan, pred časom pa je izdelal namizno igro Postani partizan.

Igro je razprodal. Odločil se je, da jo bo nadgradil, prevedel v tuje jezike in jo poslal na platformo za množično financiranje Kickstarter. Predstavitev nadgrajene različice igre je bila tudi prva točka našega srečanja. Postani partizan je namizna igra, ki te že takoj na začetku, ko predse dobiš igralno površino, na kateri je narisana Slovenija leta 1941, razdeljena na tri glavne okupirane cone, opomni na pomembnost narodnoosvobodilnega boja in kakšen bi lahko bil potek zgodovine brez njega. Igralci med igro izpolnjujejo partizanske naloge, spoznavajo resnične partizanske junake, nagrade pa si lahko prislužijo tudi z odgovori na vprašanja o narodnoosvobodilnem boju.

Mladi za vrednote narodnoosvobodilnega boja smo bili navdušeni tako nad samo igro kot tudi nad dejstvom, da z njo veliko ljudi zabavno spoznava boj za svobodo naroda. Darko nam je povedal tudi zgodbo o nastanku, z nami delil veselje ob odličnih odzivih ljudi z vsega sveta in svoje načrte za prihodnost ter nam ponudil podporo pri naših projektih. Tudi mi njemu želimo vse dobro, veselimo pa se tudi srečanja v živo, ko bodo nenavadni časi minili.

Agata Blagotinšek

Na razstavi v NUK-u častili kolaboranta Ehrlicha

V NUK-u so konec leta 2020 ob praznovanju plebiscita odprli virtualno razstavo slovenske osamosvojitvene misli, ki obiskovalcu sporoča, da se mora za osamosvojitve zahvaliti – človek ne more verjeti – skrajno desnemu teologu Lambertu Ehrlichu (njegova milica je kolaborirala z okupatorjem in mu ovajala levo usmerjene sošol-

ce, zato ga je Osvobodilna fronta leta 1942 likvidirala) in argentinski emigraciji, to je pobeglim domobrancem, ki so prisegli Hitlerju (<http://3522.sqm-secure.eu/public/get/app-3522/user-487/group-1046/product-19861/image-0/>). Hvala lepa za tako »osamosvojitve«.

M.H.

S kolesom do svobode

Spoštovano uredništvo Svobodne besede. Sem Ljuba Meze, stanujem v Peričevi ulici 27 v Ljubljani. V Svobodni besedi (ki jo redno prebiram) št. 61 – november 2020, sem zasledila članek avtorja Andreja Grobelnika »S kolesom do svobode«.

Članek sem z zanimanjem prebrala, ker sem vsebino takoj povežala s pripovedovanji sorodnice Edite Meze Senozetnik (živi v Virginii Beach, USA), da je bil njen stric, rojen leta 1904, odličen ljubljanski kolesar, da je sodeloval na več taktičnih kolesarskih dirkah in umrl leta 1944.

Ko sem s povečevalnim steklom prebrala imena na spomeniku, sem s presenečenjem zasledila njegovo ime, Vilko Meze.

Nismo vedeli, da je bil partizan, ne vemo, kako je umrl niti da v Ljubljani obstaja ta spomenik ...

Lepo prosim za naslov gospoda Andreja Grobelnika, ker bi želela o navedem sorodniku izvedeti več oziroma pridobiti napotek, kam se za več podatkov lahko obrnem.

S spoštovanjem,

Ljuba Meze

RAZMIŠLJANJE

Pričevalci

Že nekaj let spremljam oddajo Pričevalci, katere rdeča nit je preživetje nekaterih posameznikov v nekdanjih težkih časih. Povsem razumljivo je, da ima sto ljudi sto zgodb. Zelo opazno pri tem je, da vodi oddaje človek s pomanjkanjem morale. V nobeni od teh oddaj ni bilo slišati spraševalca, kako so lačni, slabo oblečeni in prezebli partizani preživeli vojno viхро. Njihova greha sta bila domoljubje in upor proti okupatorju in tistim, ki so v imenu vere in Boga brezkompromisno pomagali »delodajalcu«. Da bi dokazali, kako so pripravljeni pomagati, so zverinsko pobijali »komuniste« in njihove svojce.

Sam sem vojno preživel kot otrok, se pa zelo dobro spominjam povojnega obdobja, ko smo občutili lakoto in revščino. Nesprejemljivo je, da današnji privrženci fašizma pišejo neko novo potvorjeno zgodovino, ne vedoč, kaj je vojna in ali se je sploh kdaj zgodila. Nekateri, predvsem tisti, ki se titulirajo z »dr.«, bi morali vedeti, da vojna za vse življenje spremeni človeka in njegovo duševnost. Spominjam se besed preživelega borca, da več kot leto dni po vojni ni mirno spal. V partizanih so bili moj oče in trije strici, od katerih je eden padel, toda nihče od njih ni bil nikoli komunist. Slovenski fašistoljubi pa se nenehno izgovarjajo na komunizem in povojne poboje.

Trdim, da povojnih pobojev ni bilo. Ko so namreč Nemci 9. maja 1945 končali agresijo, so se brez večjih posledic umaknili v svojo domovino. Leta 1970 sem se pogovarjal z nemškim podoficirjem, ki je

med vojno »služboval« na jugoslovanskih tleh. Najbolj so mu ostala v spominu zverstva, ki so jih izvajali domobranci in ustaši, od katerih se je celo nemška soldateska distancirala. Dokaz za to je tudi v tem, da izdajalcev lastne domovine niso vzeli s seboj. Številne, ki jim je uspel beg proti zahodu, pa so Angleži vrnili v izdano domovino. Mislim, da ni težko uganiti, zakaj.

Ko sem zapisal, da povojnih pobojev ni bilo, trdim zato, ker so tako ustaši kot domobranci nadaljevali vojno še vsaj dve leti po končani

Ko sem zapisal, da povojnih pobojev ni bilo, to trdim zato, ker so tako ustaši kot domobranci nadaljevali vojno še vsaj dve leti po končani svetovni vojni. Za zagovornike izdajstva in kolaboracionizma je to pač standard, primeren njihovi kulturi in morali.

svetovni vojni. Za zagovornike izdajstva in kolaboracionizma je to pač standard, primeren njihovi kulturi in morali.

Prva leta po vojni so bili časi, ki jih ni mogoče v nobenem pogledu primerjati z današnjimi. Poleg popolnoma razrušene domovine so bili tudi časi izzzvanih maščevanj. Kako odpustiti zverinam, ki so bili s svojimi zverstvi strah in trepet? Če so stopili v hišo Nemci, so mnogokrat odšli brez posledic. Če so pa stopili v hišo domobranci, so za njimi vedno ostala trupla, seveda v imenu vere in Boga.

Smo mlada in majhna država, ki je popolnoma razcefrana in prežeta

s sovraštvom. Pregon komunistov, ki jih ni, je napačen in zlonameren in kot takšen brez prihodnosti. Osamosvojitvena vojna pa odpira nova vprašanja. Ali je šlo res za samostojnost ali uničenje neke balkanske države, v kateri so prišli na račun vojni dobičkarji in plenilci (mrhovinarji), ki so brez truda iz bogate države naredili revno? Če se motim, naj me naključni bralec tega članka popravi.

Objektivni novinarji in pisci pišejo objektivno in nepristransko, kar pa Možina, Omerza, Dežman, Leljak

zagotovo niso. So pa uspešni soustvarjalci sovraštva. Kdor je prebral knjige Frangeža in Šurca, se, če je v njem malo poštenosti, ne more znebiti občutka, da je naša sedanja domovina zgrajena na prevarah in kriminalnih temeljih. Upam, da se bo mogoče našel kdo, ki me bo poučil, da se motim.

Upam pa tudi, da ne bo nihče ugovarjal mojemu klicu: ne pljuvajte po pokojnih, raje poskušajte, namesto da bi mazali druge, očistiti svojo vest! In za konec: ne zahtevajte opravičila od zverinsko pomorjenih sorojakov!

Jože Bračun, Dolenja vas pri Artičah

OBLETNICE – Medvedica

Pohod in poklon borcem

Sredi gozdov pod Sloko goro in Ahcem (Goro) stoji na večji jasi gozdarska hiša. Med drugo svetovno vojno so tu našli svoje zatočišče partizanski borci Grosupeljske čete. Tu se je partizanom pridružil domačin Franc Sever iz Št. Jurija, ki ga danes bolj poznamo pod partizanskim imenom Franta.

V prvih januarjskih dneh leta 1942 je na tem območju taborila tudi Grosupeljska četa. Borci so 6. januarja 1942 od tod odšli in napad na postojanko na Turjaku. V akciji je padel komisar Ivan Kovač. Komandir Dolfe Jakhel je bil težko ranjen in so ga borci prenesli nazaj v Medvedico, kjer pa je v noči na 7. januar zaradi ran umrl. Partizani so ves čas vojne tu imeli varno zaklonišče v zimskem času. Vendar pa je za ta kraj izvedel tudi sovražnik. 3. janu-

arja 1944 je v spopadu z Nemci padel domačin iz Cerovega.

Dan sva z ženo posvetila spominu na partizanske borce, ki so se med vojno zadrževali na območju Medvedice. Z avtom sva se pripeljala do nekdanje gozdarske kočice in se po Evropski pešpoti sprehodila do Veliškega Ločnika in se povzpela do cerkvice na Gori, od koder je lep pogled na Turjaški grad. Vračala sva se preko Malega Ločnika. Lep dvourni pohod sva sklenila s poklonom padlim borcem pred spominsko ploščo na nekdanji Logarnici v Medvedici.

Tovariš Franta, na pohodu sva mislila tudi nate z željo, da se spomladi srečamo na tem kraju tvoje-ga prihoda v partizane.

Franc Štibernik

PESEM

Matere, matere

*Matere, matere naše trpeče,
ki ste nam življenje darovale,
celile naše rane,
okopavale njive,
za kruh se pehale!*

*Ki ste kuhale in prale,
bile možem ljubice in gospodinje,
bolniške sestre, dobre vile,
bile tolažnice in priprošnjice,
s paternostri pri nedeljski maši,
ki ste skrušene klečale in jokale,
ko so ljubljene odnašali v krsti!
Bile ste nepogrešljive v dolgi vrsti,
ko ste hodile za Rešnjim telesom,
in preštevale jagode s prsti!
Matere, oj matere mučenice,
spomenik vam postavim,
ker vas neizmerno občudujem
in hkrati blagrujem
za vse, kar ste nam dale,
ko ste vse dolge noči ob zibkah stale
in za naša življenja trepetale!
Da smo lahko zrastle
v pokončne, poštene ljudi!*

Jože Sevljak

KOMENTAR

Dr. France Križanič

O gospodarskem zastoju leta 2020

Ukrepki zaradi preprečevanja širjenja covid-19 so lani v svetu in pri nas privedli do globokega upada gospodarske dejavnosti. Lani je slovenski bruto domači produkt (BDP – kaže vrednost novo ustvarjenih dobrin) upadel za 2,1 milijarde evrov ali dobre štiri odstotke. Če upoštevamo še inflacijo (tako imenovani »deflator BDP«), kot jo je izračunal Statistični urad Republike Slovenije, dobimo oceno realnega upada za 5,5 odstotka. Slovenski BDP je bil lani realno tudi za 2,5 odstotka manjši kot leta 2018 ter vendarle za 2 odstotka večji kot v letu 2017. Realni upad slovenskega BDP je bil v letu 2020 manjši kot na primer v Italiji (-8,9 odstotka) ali Franciji (-8,1 odstotka), približno enak kot v Nemčiji (-4,9 odstotka) ter večji kot na Nizozemskem (-3,8 odstotka), na Finskem (-2,9 odstotka) oziroma Švedskem (-2,8 odstotka).

V vsem letu 2020 je osebna poraba realno upadla za deset odstotkov, izvoz blaga in storitev za devet odstotkov, bruto investicije pa za šest odstotkov. Na drugi strani se je državna poraba realno povečala za dva odstotka. Podatki za zadnje lansko četrtletje kažejo, da se je na letni ravni upad porabe gospodinjstev poglobil (-14,5 odstotka), medtem ko so bili državna poraba za tri odstotke, izvoz za štiri odstotke ter investicije za osem odstotkov večji kot v enakem obdobju leta 2019.

Med gospodarskimi panogami se je lani realno najbolj, za šest odstotkov, povečala dodana vrednost v finančnem sektorju. Pri poslovanju z nepremičninami je bila večja za en odstotek, pri upravi z obrambo, izobraževanju, zdravstvu in socialnem varstvu, v gradbeništvu ter informacijskih in telekomunikacijskih dejavnostih pa se je znižala za približno desetinko odstotka. V kmetijstvu z gozdarstvom in ribištvo se je zmanjšala za tri odstotke, pri predelovalnih dejavnostih za skoraj pet odstotkov, v strokovnih, znanstvenih, tehničnih in drugih poslovnih dejavnostih za devet odstotkov ter v trgovini, servisu vozil, prometu, skladiščenju in gostinstvu za dobrih enajst odstotkov. Rezultati za zadnje lansko četrtletje kažejo, da se je upadanje nadaljevalo le v storitvenih sektorjih, ki delujejo v tržnih razmerah (poslovne dejavnosti, trgovina ...).

Po precejšnjem upadu svetovne trgovine med pandemijo covid-19 se je ta začela junija lani povečevati in decembra lani je že bila za 1,3 odstotka večja kot pred letom (CPB World Trade Monitor). Svetovna konjunktura se je torej povrnila kar med drugim valom pandemije. To nakazujejo tudi podatki o gospodarskem ozračju v Sloveniji, ki se z nihanjem izboljšuje že od maja

lani. V predelovalnih dejavnostih je bila na primer februarja letos raven izvoznih naročil za sedem odstotnih točk, raven skupnih naročil pa za štiri odstotne točke višja kot v enakem mesecu lani. Podobno je v gradbeništvu, medtem ko v trgovini in drugih storitvenih sektorjih še vedno vlada pesimizem.

Kriza, povezana s pandemijo, je povzročila prekinitve oziroma poslabšano delovanje reprodukcijskih verig. V procesu globalizacije so podjetja sestavne dele oziroma različne surovine kupovala po vsem svetu in s povečano delitvijo dela optimizirala rast produktivnosti ter izboljševala svojo konkurenčnost. Razmere za tak model razvoja so se zaradi pandemije covid-19 očitno poslabšale. Ob različnih omejitvenih ukrepih se je okrepil tržni položaj regionalnih ponudnikov surovin oziroma polizdelkov. To je skupaj z začetkom konjunkturo vplivalo na rast svetovnih cen surovin. Economistov indeks teh cen je bil februarja letos, merjeno v evrih, za 22 odstotkov večji kot pred mesecem ter kar

Svetovna konjunktura se je torej povrnila kar med drugim valom pandemije.

za 57 odstotkov nad primerljivo lansko ravno. Dražiti se je začela tudi nafta. Sodček te surovine je bil februarja letos, merjeno v dolarjih, za 17 odstotkov dražji kot pred enim letom. Glede na to, da pomemben del slovenskega izvoznega sektorja predstavljajo proizvajalci polizdelkov, lahko sklepamo, da se je položaj našega gospodarstva na svetovnem trgu v sedanjih razmerah nekoliko utrdil. Ob upadu medsebojnega zaupanja ni pričakovati, da se bo proces globalizacije po koncu pandemije nadaljeval z enakim tempom kot pred njo. Po prenehanju omejitvev, povezanih s pandemijo, lahko zaradi sprostitve zadržanega povpraševanja prebivalstva (nakupov, ki jih ljudje med pandemijo nismo mogli izvesti) pa tudi zaradi povečanih izdatkov držav za nadomeščanje posledic sedanje krize pričakujemo gospodarski razmah. Ta proces bo zelo verjetno povezan z rastjo cen.

Posebnost Slovenije med zadnjo krizo je bilo delovanje bančnega sistema. Z njegovo regulacijo je pri nas še vedno nekaj močno narobe. Od decembra leta 2019 do enakega meseca lani so se krediti bank nefinančnim družbam (gospodarstvo razen bank, zavarovalnic in različnih skladov) v evrskem območju povečali za sedem odstotkov (podatki Evropske komisije), v Sloveniji pa upadli za dva odstotka. Omejevanje kreditov gospodarstvu pri nas krizo, ki jo je povzročila pandemija, dodatno pogloblja, državo pa sili v dodatno povečanje javnofinančnega primanjkljaja. Ta je lani, merjeno po plačilih, dosegel 3.1 milijarde evrov ali 6,8 odstotka BDP.

NAŠ POGOVOR

Prof. dr. Aleksandra Kanjuo Mrčela, sociologinja

Blišč in beda dela na daljavo

Naše sogovornica je sociologinja, na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani predava sociologijo dela, ekonomsko sociologijo in druge s temi področji povezane vsebine. Raziskuje na področjih dela, spola in moči. Ob 60. obletnici ustanovitve predhodnice današnje FDV (Visoke politične šole, 31. januarja 1961) je na znanstvenem srečanju, namenjenem družboslovnemu obravnavanju epidemije covid-19 (*Covidiada*), na sociološki okrogli mizi z naslovom *Neželeni učinki ukrepov proti epidemiji* v uvodu predstavila svoj prispevek »Blišč in beda dela na daljavo«.

Maca Jogan

Decembra lani ste za GZS pripravili poročilo »Pregled mednarodne prakse ureditve pravice do odklopa zaposlenega od tehnoloških in elektronskih medijev po izteku delovnega časa«. Kako bi lahko opisali delo na daljavo?

»Spodbujanje dela na daljavo je od začetka pandemije neločljiva sestavina ključnih ukrepov za zaježitev širjenja virusa sars-cov-2, nenehno ponavljana v političnem govoru in razširjana v raznovrstnem medijskem delovanju. Že marca lani so k odločanju za takšno delo vabili privlačni oglasi 'Ostani doma!', do danes pa je javnost velikokrat izvedela, koliko zaposlenih v posameznih državah dela tako. Utrjena predstava, da pomeni biti doma predvsem izključitev iz zaposlitvenih obveznosti, torej prostost, je ob popolnem zaprtju storitvenih dejavnosti in prenosu vzgoje in izobraževanja z digitalnimi pripomočki na dom kmalu začela bledeti; večplastna nad-obremenjenost se je zlasti pojavila pri starših mladoletnih otrok in posebej pri ženskah. Delo na daljavo nekateri razumejo kot pomembno novost, ki naj bi (v prihodnje) omogočala večjo svobodo posameznika pri izkoriščanju (delovnega) časa, kar spet zveni zelo lepo. Ni pa malo tistih, ki v njem vidijo začetek 'spletnega suženjstva'.«

Ali je delo na daljavo res posebna novost, ki naj bi bila v sodobnosti najprimernejša za množično rabo? Kakšno vlogo ima digitalizacija, ki posega na vsa področja človeškega delovanja?

»Novi tehnološki preboji imajo in so vedno imeli potencial, da človeku delo olajšajo, zmanjšajo njegov obseg (posebno obseg fizično naporega, rutinskega, monotonega in neustvarjalnega dela) ter omogočijo delavcem več ustvarjalnega in bolj avtonomnega dela ter lažje usklajevanje plačanega dela z drugimi deli življenja. Zelo pogosto, posebno na začetku uveljavljanja, pa so nove tehnologije (zlo)rabljene

oziroma imajo predvsem negativne posledice, včasih celo nasprotno omenjenim možnostim, kot so na primer dodatno delo za zaposlene, izguba delovnih mest, večji nadzor nad zaposlenimi in njihova manjša avtonomija pri delu ter manj možnosti za usklajevanje plačanega dela in drugih delov življenja.«

Kako je koronska kriza vplivala na razširjenost dela na daljavo?

»Podatki Eurostata kažejo, da naraščajoče število zaposlenih del svojega dela opravlja od doma. Leta 2019 je 5,4 odstotka med zaposlenimi v EU (starimi od 15 do 64 let) običajno delalo od doma. Ta delež je v zadnjem desetletju stabilen, medtem ko se je povečal delež tistih, ki delajo doma občasno (s šestih odstotkov leta 2009 na devet odstotkov leta 2019). Med državami pri tem opazamo razlike – od največjega obsega običajnega dela od doma (14,1 odstotka) na Nizozemskem in Finskem do najnižjega v Bolgariji (0,5 odstotka). V Sloveniji običajno dela od doma 6,8 odstotka zaposlenih.

Eurofound in Mednarodna organizacija dela poročata, da so panoge z največjim deležem delavcev, ki delajo na daljavo ali časovno prožno, informacijsko-komunikacijske (61 odstotkov delavcev v panogi), strokovne in znanstvene dejavnosti (55) ter finančne in zavarovalniške storitve (44). Eurofound ocenjuje, da je med krizo COVID-19 spomladi leta 2020 delo na daljavo bilo običajna oblika dela za vsaj 30 odstotkov delovno aktivnega prebivalstva v Evropi. Pričakovati je, da je bil ta odstotek v jeseni in zimi 2020 še večji.«

Katere so glavne značilnosti dela na daljavo v primerjavi z delom na stalnem delovnem mestu? Kakšne so prednosti in slabosti z vidika delojemalca na eni in delodajalca na drugi strani?

»Digitalizacija je razširila možnosti organizacije dela tako časovno kot tudi prostorsko. To ima zagotovo potencialne prednosti tako za delodajalce kot za delavce. Možnosti, da se **dela povsod in nenehno**, pa so se za marsikoga spremenile v pričakovanje ali celo zahtevo, da se dela povsod in nenehno. Analitiki iz različnih delov sveta opisujejo te spremembe kot radikalne in značilne za naraščajoče število zaposlenih. Ve-

liko število 'standardno zaposlenih delavcev' ne razlikuje več delovnega časa od zasebnega oziroma časa za počitek. Vse pogosteje se vse več delavcev srečuje s stanjem, ko so 'v pripravljenosti' ali čakajo 'na poziv'; takrat so doma in najpogosteje ne prejemajo (polne) plače.

Nove tehnologije omogočajo nenehno dostopnost zaposlenih in popolnoma nove načine (samo)organiziranja dela in (samo) zaposlovanja. Veliko občasno zaposlenih, delavcev na pogodbah in samozaposlenih oziroma samostojnih ustvarjalcev uporablja informacijsko-komunikacijsko tehnologijo v javnih prostorih (na primer v kavarnah ali podobnih lokalih) ali

»Zaposleni se novim tehnologijam večinoma prilagajajo in imajo pri tem nemalokrat težave, od **fizičnih težav** zaradi preveč sedenja in preveč strmenja v računalniški ali telefonski zaslon do **psihosocialnih** (kot so nenehna dostopnost in onemogočen 'odklop' od delovnega okolja ter nejasne meje med službo in zasebnostjo) ter **kognitivnih** (vplivi novih tehnologij na načine razmišljanja in delovanja v smeri površnosti in pomanjkanja dolgotrajne poglobljene pozornosti; pojavlja se tudi sindrom kognitivne preobremenjenosti).

Analitiki govorijo o **'epidemiji nadurnega dela, utemeljenega na elektronskih komunikacijah'**, in

zavzetost in zagnanost pri delu ter spodbuja odvisnost od interneta. Da bi preprečili številne negativne učinke, ki jih imajo nove informacijske tehnologije na kognitivne in druge sposobnosti zaposlenih, kot so umska preobremenjenost, občutek nenehnega časovnega in drugega pritiska, fizične obremenitve telesa, oči idr., zaradi česar postajajo zaposleni vse bolj prežeti s tehnologijo (postajajo 'hibridna, tehnološko-biološka bitja'), v delovnih okoljih, ki zahtevajo vse večjo storilnost, učinkovitost in hitrost, bi morali biti pravica do odklopa in preventivni programi o varni uporabi interneta visoko na seznamu prioritet podjetij in javnih zdravstvenih institucij.«

Razloge za povečevanje obsega dela, ki je prostorsko in časovno organizirano tako, da pomeni grožnjo za kakovost delovnih in življenjskih razmer, je treba iskati tako med delodajalci kot med delavci.

o močni 'kulturi povezljivosti'. Nekatere dejavnosti so temu že dolgo in posebej izpostavljene – na primer medijska industrija, v kateri se že dolgo govori o **'spletnem suženjstvu'** z devetdeseturnimi tedenskimi delovniki. Raziskava med francoskimi menedžerji je pokazala, da veliko intenzivne uporabe interneta v službene namene ruši meje med delom in zasebnim življenjem, zmanjšuje

in posebej izpostavljene – na primer medijska industrija, v kateri se že dolgo govori o **'spletnem suženjstvu'** z devetdeseturnimi tedenskimi delovniki. Raziskava med francoskimi menedžerji je pokazala, da veliko intenzivne uporabe interneta v službene namene ruši meje med delom in zasebnim življenjem, zmanjšuje

Podatki Eurostata kažejo, da naraščajoče število zaposlenih del svojega dela opravlja od doma. Leta 2019 je 5,4 odstotka med zaposlenimi v EU (starimi od 15 do 64 let) običajno delalo od doma. Ta delež je v zadnjem desetletju stabilen, medtem ko se je povečal delež tistih, ki delajo doma občasno.

Kdo je v tem »spletnem suženjstvu« na boljšem?

»Razloge za povečevanje obsega dela, ki je prostorsko in časovno organizirano tako, da pomeni grožnjo za kakovost delovnih in življenjskih razmer, je treba iskati tako med delodajalci kot med delavci. Mnogi delodajalci vidijo vsaj kratkoročne koristi od nenehne dostopnosti zaposlenih, ker ta prinaša konkurenčno prednost – visoko odzivnost do strank. Tako kot že obstoječi fizični prezentizem tudi 'virtualni prezentizem' temelji tudi na 'izbirah' samih delavcev, torej njihove želje po stalni informiranosti in vključenosti v delovno okolje (kar je velikokrat povzročeno s strahom pred izgubo službe, statusa, dohodka, kariernih možnosti in podobnega). K temu pripomoreta tudi medijsko podprta glamurizacija digitalnega dela in trditve o prožnosti kot podpori lažjemu usklajevanju profesionalnega in zasebnega življenja, ki je resnična samo delno in le za del delavcev. Priče smo razcvetu nove kulture dela, utemeljene na še ne-reflektiranih možnostih, ki jih nova tehnologija omogoča. To je **'kultura dostopnosti 24 ur, 7 dni na teden in 365 dni na leto'**.«

Med posledicami dela na daljavo so najbolj opazne razlike med ženskami in moškimi. Tako v EU kot v Sloveniji so ženske (zlasti matere) fizično in psihično občutno bolj obremenjene kot moški. Kaj sproža takšno stanje?

SPOZNAVAJMO SLOVENIJO – Po Poti kurirjev in vezistov

Iz Krvave Peči do Turjaka

Tokrat predstavljamo odsek Poti kurirjev in vezistov, ki vodi iz Krvave Peči proti Turjaku. Vasica Krvava Peč leži na razglednem robu nad sotesko Iške. Pogled v sotesko nam da odgovor, zakaj sovražnik nikoli ni odkril partizanske bolnice Krvavica, ki je že leta 1941 začela delovati v zavetju soteske. Italijanski okupator je vas požgal 22. marca 1942.

V vasi začutimo duh prvobitnosti in povezanosti z neokrnjeno naravo. Pot začnemo pri nekdanji osnovni šoli, kjer odtisnemo žig v dnevnik poti in si ogledamo razstavo orožja. Rumeno-modre markacije nas usmerijo navzgor po gozdni poti, ki vodi v gozdove Mokerca. Opozorila o prisotnosti medvedov nas spomnijo na previdnost. Na poti nas bodo spremljale tudi Knafeljčeve markacije Ljubljanske mladinske planinske poti. Ovinkasta cesta se počasi vzpenja po zelo lepih gozdovih. Na majhnem prevalu na zahodni strani Repičnika je razpotje; pot nadaljujemo po desni cesti do bližnjega novega razpotja, na katerem nas kažipot »Mokerc« usmeri na levo cesto. Desna se spusti proti Kureščku in po njej se nadaljuje Ljubljanska mladinska pot. Z razpotja gremo zložno navkreber, ko se začnemo spuščati,

zagledamo Mokerca. Pridemo na jaso s križiščem petih gozdnih cest. Nadaljujemo naravnost do gozda in bližnjega poslopja nekdanje logarnice, kjer nas pričaka žig Mokerca.

Tretji žig na Kureščku

Za nadaljevanje bodimo pozorni na rumeno-modre markacije in smerno puščico, ki nas vodi na stezico, ta se začne strmo spuščati po vzhodnem pobočju Mokerca. Ko pridemo na gozdno cesto, ki pripelje iz gozdov na Mokercu, bomo na desni opazili spomenik, na katerem je napisano, da je tam delovala kurirska postaja TV-1a. Po gozdni cesti gremo zložno navzdol, potem pa zavijemo levo po stezi navzdol na jaso. Z nje na vzhodni strani zagledamo hribček s cerkvijo na Kureščku. Ob levi strani jase se spustimo v gozd in po kolovozu do gozdne ceste, ki pripelje z Mokerca in Krvave Peči. Po njej nadaljujemo pot navzdol. Kmalu nas kažipot usmeri po travniku navzgor proti gozdnemu robu in ob njem do asfaltirane ceste Ig-rob. Le nekaj korakov po cesti navzgor je razpotje, kjer zavijemo levo proti Kureščku. Kmalu pridemo do križišča cest, kjer zavijemo desno na cesto, ki se precej strmo dviga po severovzhodnem pobočju Kurešč-

ka. Na ostrem ovinku zavijemo na bližnjico desno navzgor po borovem gozdu in se kmalu znajdemo pri Domu na Kureščku, kjer nas čaka že tretji žig.

Po slabih treh urah hoje je tu čas za malo daljši počitek in odločitev, ali pohod podaljšamo še za dobri dve uri in pol in ga končamo na Turjaku. Po počitku se lahko povzpemo še do cerkvice na vrhu Kureščka in se na pokopališču poklonimo spominu padlim v skupnem grobu.

Za nadaljevanje proti Turjaku gremo od Doma na Kureščku kratak čas po cesti in nato zavijemo levo na travniški kolovoz, ki se ob zgornjem robu travnika spusti v gozd. Kolovoz se spušča po bukovem gozdu in nas v 20 minutah pripelje na asfaltirano cesto, po kateri pridemo v bližnje gručasto naselje Zapotok, kjer si lahko ogledamo tri spominske plošče: eno so vzdali krajanji v spomin na padle borce in žrtve fašizma iz tega kraja, na drugi piše, da je bil 12. junija 1942 tam ustanovljen 1. proletarski bataljon narodnega heroja Toneta Tomšiča, na tretji pa, da je v Zapotoku in okolici v letih 1943 in 1944 delovala kurirska postaja TV-10a. Italijani so 19. marca 1943 vas požgali, vendar je bila takoj po vojni obnovljena.

Spomenik na Turjaku

Rumeno-modre markacije

Na razpotju sredi Zapotoka zavijemo po cesti proti Turjaku. Iz vasi pridemo na široko sleme s prelepimi razgledi na vse strani. Pred nami na pobočju nad dolino Želimejščice vidimo grad Turjak. Cesta se zelo zložno spušča po planoti, na kateri opazimo tudi več lovskih prež. Najprej pridemo v vas Četež pri Turjaku. Po ovin-kasti asfaltirani cesti se spustimo v dolino potoka Želimejščica. Na začetku zadnjega velikega ovinka zavijemo po bližnjici ob levi strani travnika navzdol do gozda in po gozdnem kolovozu do ceste iz Četeža in po njej do bližnje Pirmanove domačije, Četež 1. Tu bodimo

pozorni na rumeno-modre markacije, ki pri gospodarskem poslo-pju prečkajo cesto in nas usmerijo proti robu gozda. Po ozki stezi na zelo strmih in razglednem gozdnatem pobočju se povzpemo do Turjaškega gradu, kjer si vzmimo čas za ogled. Naš pohod končamo pri spomeniku padlim borcem na Turjaku in v lokalni Zadrudnem domu na Turjaku odtisnemo še četrti žig Poti kurirjev in vezistov.

Želim vam prijetno pohajkovanje in obujanje spominov na narodno-osvobodilni boj po teh čudovitih krajih na pragu Ljubljane.

Franc Štibernik

Partizanske smučine – Cerkno 45

Tradicije kljub epidemiji niso prekinili

V Smučarskem centru Cerkno so se 20. februarja simbolno poklonili spominu na edinstvene partizanske smučarske tekme 20. in 21. januarja 1945, ko je več kot 40 partizanov v osvobodjenem Cerknem nastopilo v veleslalomu, patrolnem teku in skokih. Zaradi epidemioloških razmer so se ob 76. obletnici zbrali le nekateri predstavniki organizatorjev vsakoletnega dogodka.

»Tekmo smo si želeli izpeljati v januarju, vendar so bili ukrepi vlade in NIJZ tako ostri, da nam nikakor ni uspelo pripraviti prireditve, ki je priljubljena po vsej Sloveniji. V organizacijskem odboru je dozorela trdna odločitev, da tokrat izpeljemo le simbolno 44. tekmovanje in da ne prekinemo niza prireditve. V pričakovanju 45. partizanskih smučin prihodnje leto želim, da bi se uresničile napovedi in da

se dobimo v sproščenih razmerah brez epidemioloških omejitev,« je navzoče nagovoril dolgoletni predsednik organizacijskega odbora spominskih prireditev, polkovnik Miha Butara. V normalnih razmerah bi s prisotnimi gosti na veleslalomski progi pred startom pozdravil več sto tekmovalcev veteranskih in domoljubnih organizacij, nekaj pa bi se jih podalo še v boj za kolajne v teku na smučeh. Butara se je ob tem zahvalil občini Cerkno in županu Gašperju Uršiču za vso organizacijsko podporo. Župan je v svojem nagovoru poudaril pomen letošnjega simbolnega srečanja in podporo obljubil tudi v prihodnje: »Občina bo vedno imela posluš, upam, da bomo še naprej tako slišali drug drugega kot danes in tukaj stali za skupne vrednote, da ponesemo naprej to zgodovinsko sporočilo, da smo naj-

močnejši skupaj.« Športno vremo vsakoletnih tekmovalcev, običajno predstavnikov Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije, Slovenske vojske, Zveze veteranov vojne za Slovenijo, Zveze policijskih veteranskih društev Sever in Zveze slovenskih častnikov, so kot plamenico upanja, da bodo v SC Cerkno tekme prihodnje leto potekale, s simbolnim startom in kratkim spustom v dolino ponesli predstavniki novaških smučarjev z lokom pri Turističnem društvu Novaki: Zdenka in Julija Podobnik ter Davorin Purgar. Zadnjega je z rumeno zastavico, s katero običajno naznani konec tekmovanja, ustavil vodja vsakoletnih tekem Niko Zajc, zatem pa na prizorišču izobesil obvestilo, da je tekma preložena na naslednje leto.

Damjana Peternelj

Zbrane sta nagovorila Miha Butara in Gašper Uršič.

Počastitev spomina na partizanske borke in borce

Legendarna XIV. divizija

Med ljudi bom šel

s knjigo Hugoja v rokah.

In klical ljudem bom in klical

bodo milijoni z menoj:

»Dol z vojno, nasiljem, krivico!«

Za mir bom govoril, ljubezen, svobodo.

Začutil bom dneva novega sij.

Kajuh

Združenje borcev za vrednote NOB Velenje je tudi letos skupaj s krajevnimi organizacijami v počastitev spomina na partizanske borke in borce legendarne XIV. divizije izvedlo položitev vencev k obeležjem padlih borcev.

Danes, v dobi populizma in poskusov spreminjanja zgodovinskih dejstev, je zlasti za mlajše generacije pomembno, da poznajo zgodovino. Mir ni samoumeven! A kljub žalostnim slikam, ki jih lahko spremljamo preko najrazličnejših medijev, grozotam vojn, ki potekajo po svetu, revščini in lakoti, spreminjanju podnebja in posledično migracijam se zdi, da je svet vse bolj brezbrizen. Tega ne smemo dopustiti. Treba je vsak dan glasno opominjati, zakaj so vojne nastale in kakšno gorje prinašajo, tudi za civilno prebivalstvo. Naj se nikoli več ne ponovi!

Da danes lahko govorimo materini jezik, da smo sami odgovorni za svojo državo in njeno prihodnost, se moramo zahvaliti tudi partizanskim borkam in borcem. Žal vse prepogosto želimo nekdanje dogodke predstaviti zgolj s številkami. A za vsako številko je človeška zgodba, življenje posameznika, njegova ljubezen in strah, skrb družine, prijateljev in tovarišev v boju. Trpljenje XIV. partizanske divizije najbolje ponazarja na Graški Gori – gori jurišev postavljeni spome-

nik »Nošenje ranjencev«. Februarja leta 1944, ko so se borke in borci prebijali skozi naše kraje, je bila huda zima. Izpostavljeni so bili mrazu, snežnim metežem, prezebli, s številnimi ranjenci in premočnimi okupatorskimi silami. Mladi so iz ljubezni do domovine tvegali in premnogi tudi izgubili svoje življenje. Zato smo dolžni ohraniti in negovati spomin nanje!

Predsednica Združenja borcev za vrednote NOB Velenje Andreja Katič, podpredsednika Srečko Meh in Bojan Voh, sekretarka Marjana Koren ter predstavniki krajevnih organizacij in krajevnih skupnosti so 19. in 20. februarja letos položili vence k spomeniku padlih borcev v Paki s KO ZB Šalek - Gorica - Paka - Bevče, k spomeniku »Nošenje ranjencev« na Graški Gori s KO ZB Plešivec, k spominski plošči na osnovni šoli v Cirkovcah s KO ZB Škale - Cirkovce, pri spomeniku padlih borcev v Osreških pečeh v Ravnah s KO ZB Ravne in pri spomeniku v Zavodnjah pri Žlebniku s KO ZB Topolšica, Šoštanj in MF SD Šaleške doline in SD Šoštanj ter Velenje. 22. februarja 1944 je na Žlebnikovi domačiji v Zavodnjah pri Šoštanju padel pesnik, borec junaške XIV. partizanske divizije in narodni heroj Karel Destovnik - Kajuh. Čeprav je Kajuhov pohod letos zaradi epidemije žal odpadel, so Kajuhovo spominsko obeležje na Žlebnikovi domačiji obiskali številni pohodniki. Tudi mi smo njegov spomin počastili s prebiranjem njegovih pesmi: <https://bit.ly/3s0LNou>

Smrt fašizmom, svoboda narodom! V spomin in opomin!

Andreja Katič

V SLIKI IN BESEDI

Ankaran:

29. januarja je bil v Vojašnici Slovenski pomorščaki v Ankaranu delovni postroj pripadnikov 430. mornariškega divizion ob 28-letnici rodu pomorstva in pomorske enote Slovenske vojske. Obletnica je spomin na leto 1993, ko se je v portoroški marini prvič predstavila mornariška enota v samostojni Republiki Sloveniji, tako imenovani 430. združeni odred obalne obrambe. Tega dne so začeli usposabljanje prvi mornariški naborniki na službenju vojaškega roka, konkretno prve generacije mornarjev potapljačev. Zbrane je na slovesnosti v imenu poveljnika enote kapitana fregate Bogomirja Tomažiča nagovoril namestnik, kapitan korvete Andrej Pečar. Ob tej priložnosti so bili vojaki povišani v čin, podeljena pa so bila tudi priznanja tistim, ki so z izjemnim delom pripomogli k razvoju in delovanju mornariške enote v zadnjem obdobju in priznanja poveljnika sil brigadirja Mihe Škrbinca. Za podporo in odlično civilno-vojaško sodelovanje je srebrno plaketo prejela Zveza partizanskih pomorščakov Slovenije.

Zveza partizanskih pomorščakov Slovenije že vrsto let sodeluje s 430. mornariškim divizionom. Začetki sodelovanja segajo že v začetek delovanja enote leta 1993. Posebno skrb posvečajo negovanju spomina na Mornariški odred Koper in partizanske pomorščake, s čimer neposredno in posredno tvorno in prijateljsko sodelujejo z mornariško enoto Slovenske vojske. Zveza partizanskih pomorščakov s predsednikom Giorgiom Ribaričem na čelu vseskozi skrbi za pozitivno promocijo enote in vojaškega pomorskega poklica.

Domicil Zveze partizanskih pomorščakov Slovenije je v Piranu že od leta 1967, ko je skupščina občine Piran to potrdila z odlokom. Zveza s predsednikom Giorgiom Ribaričem deluje pod okriljem piranskega Združenja borcev za vrednote NOB. Prvi predsednik je bil Slavko Kavšek.

Tamara Obreza

Kal:

V počastitev 75. obletnice zmage nad fašizmom in nacizmom sva z Ivanom Kovačem obiskala domačijo pri Veligovškovi na Kalu, kjer je bila od leta 1942 postavljena dobro skrita tiskarna Alojza Hohkravta. Prva ilegalna tiskarna pa je bila pri Zagožnovih na Žrebljevem hribu že v letu 1941, zanj so skrbeli tovariši Tine Zagožen in njegova mlajša brata. V dobro skrit bunker pod staro nedograjeno kuhinjo so hrastniški aktivisti prinašali ves material za tiskanje letakov in obvestil za celotno okrožje od Laškega do Litije. Tiskarna je delovala po navodilih Sergeja Kraigerja, ki je sestavljal besedila s politično vsebino. Nemci tiskarne zaradi dobre organizacije niso odkrili, čeprav so sumili, da je nekje v bližini Hrastnika in Trbovelj. So pa konec novembra 1941 zaradi izdaje aretirali Tineta Zagožna, ga zaprli in 23. marca 1942 v Mariboru ustrelili.

Po tem dogodku se je vodstvo OF za Hrastnik odločilo, da je treba spet organizirati tiskarsko tehniko, ki bo delovala naprej za območje Zasavja in okolice. Tako so tiskarsko tehniko preselili na Kal v bližino domačije pri Veligovškovi in jo poimenovali po komunistu Alojzu Hohkravtu. Tudi ta tehnika je delovala na ciklostil in je izdala po tisoč izvodov letakov in parol. V tehniki so bili borci domačini: Julka Kupec, Slavko Deželak, Slavka Klemenčič, Ivan Bizjak z Dola in drugi, za tehnični in pisarniški material pa so skrbeli hrastniški partizani. Tehnika je bila vkopana v zemljo in tako dobro skrita in neopazna vse od jeseni 1942 do osvoboditve. Le domača gospodinja je vedela zanj, saj je skrbel za prehrano, pijačo, obleko in obutev vseh v tehniki in partizanov, ki so prihajali v hišo. Partizani so poimenovali kraj pri Veligovškovi mamicini in tako je še danes. ZB za vrednote NOB Hrastnik je septembra leta 1986 ob 44. obletnici odkrila ploščo na domači hiši v spomin na te dogodke. Za odkritje tehnike so se Nemci trudili, da bi odkrili sled, pa jim ni uspelo. So pa ujeli mladega, komaj 14-letnega kurirja Borisa Pusta, ga ranili in nato s kopitom puške pokončali Španjolci. Njegov spomenik stoji v bližini kraja Luža pod Kalom.

(Opis dogodkov povzet iz Knjige Stanka Brečka Hrastnik skozi stoletje.)
Danijela Kovač

Komen:

Krajna organizacija Društva izgnancev Slovenije 1941-45 Komen, ki šteje več kot 140 članov in jo po štiriletnem mandatu Emila Švare, ki ga je začel leta 1993, vodi prizadevna predsednica Sabina Uršič, se je 15. februarja spomnila žalostnega dneva pred 77 leti. Takrat so okupatorske sile požgale Komen z zaselkom Jablanec, Mali Dol, Tomačevico, Divči in Branik ter približno 1100 domačinov pregnale v izgnanstvo in begunstvo v Nemčiji.

Župan občine Komen, mag. Erik Modic, in delegacije komenskega Krajevnega odbora izgnancev so zaradi trenutnega stanja epidemije letos po-

ložili cvetje pred spomenike internirancev in izgnancev v Komnu in bližnjih vaseh ter k spomeniku msgr. Viktorja Kosa. V prejšnjih letih so potekale spominske slovesnosti, v katere se je zglede vključila tudi komenska osnovna šola. Letos pa so spominsko slovesnost pripravili na spletu, ogledati si jo je mogoče na Facebookovi strani občine Komen in spletni strani Osnovne šole Komen. Sporočilo izgnancev je: »Vojne nikoli več! Mir med narodi.«

Župan Modic, ki je nakazal, da je letošnja slovesnost posvečena tudi 30. obletnici osamosvojitve Slovenije, je dodal, da občina Komen z domačim društvom izgnancev ter evropskimi sredstvi namerava v središču Komna v letu dni urediti manjši spominski park, ki naj bi omogočil vsem generacijam na Krasu, da se bolje seznanijo s takratnimi dogodki, trpljenjem izgnanih Kraševcev in razlogi, ki so do tega privedli.

Olga Knez, foto: Martina Godnič

Oseki pod Menino planino:

V okviru letnega programa obiskov pri spominskih obeležjih smo 7. februarja 2021 izvedli pohod po zasneženi Menini planini do spomenika na Osekih. Zaradi epidemiološkega stanja v Sloveniji smo se pri spomeniku na

Osekih padlim borcem poklonili le s polaganjem žalnega venca in prižigom sveč. Tu pod vrhom Menine planine je po izdaji v hudi bitki zaledne enote Šlandrove brigade za okupatorjem 8. februarja 1944 padlo 30 borcev. Pohoda so se udeležili predstavniki veteranskih organizacij občine Kamnik: ZB NOB Kamnik, KO ZB NOB Tuhinj, KO ZB NOB Komenda, Območnega Združenja Slovenskih častnikov in Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo Kamnik.

Dušan Božičnik

Lovrenc na Pohorju:

V ZB Lovrenc na Pohorju z veseljem in ponosom oznanjamo, da imamo v naši sredi dolgoletnega člana Franca Pačnika, rojenega 31. decembra 1928. Tovariš Pačnik oziroma naš Franček je član ZB Lovrenc od leta 1953 in od začetka do danes (z redkimi izjemami, ko je bil predsednik) je bil 17 mandатов podpredsednik.

Sodeloval je tudi v raznih odborih in bil povsod zelo dejaven. Med drugim je nadzoroval in spremljal postavitev spomenika v Ožbaltu v spomin na osvoboditev 87 ujetnikov zavezniških armad. Več kot 30-krat je organiziral pohod z Lovrenca do Osankarice na proslavo v čast Pohorskega bataljona. Člani in pohodniki so se z veseljem udeleževali prireditve, največkrat s smučmi, saj so bile včasih zime zelo obilne s snegom. Skratka, naš Franček je za nas mlajšo generacijo kot leksikon. Če smo v kakšni negotovosti, ga pokličemo in vse nam obrazložijo. Še danes je zelo dejaven in zato smo mu priznanje ob 75. obletnici osvoboditve predali z velikim veseljem. Zelo se ga je razveselil. Našemu Francu kličemo še na mnogo zdravih let.

Štefka Kamnik

Pedrovo:

Pedrovo, vas nad Branikom v Vipavski dolini, je bila 30. januarja prizorišče kratke slovesnosti v počastitev spomina na enajst padlih borcev varnostno obveščevalne službe (VOS), vojske državne varnosti in Gruppo nazionale patriota (GAP) ter ranjencev premične bolnišnice, ki so bili 26. januarja 1945 začasno nastanjeni v tej vasi. Obkolila jih je nemška enota iz Sežane, ki so jo domači izdajalci obvestili o njihovi nastanitvi, in jih v neenakem boju pobila, ob tem pa zajela še trinajst borcev in vaščanov.

Letošnja komemoracija je bila zelo okrnjena, saj so se je udeležili le predstavniki Združenja borcev za vrednote NOB Nova Gorica s predsednico Kattjušo Žigon, predstavniki Združenja veteranov Sever Severne Primorske in predstavniki Osnovne organizacije ZB Branik.

Miloš Ložič

Zabukovje nad Sevnico:

Vsako leto je ZB za vrednote NOB Sevnica v sodelovanju s krajevno organizacijo ZB za vrednote NOB Zabukovje in Krajevno skupnostjo Zabukovje organizirala srečanje s pohodniki v Zabukovju nad Sevnico. Pohod je vsako leto organiziralo Društvo za ohranjanje spomina na pohod XIV. divizije Laško, in to od Sedlarjevega do Gračnice.

Ker letošnje razmere v državi ne dopuščajo takšnega pohoda in srečanja, je delegacija 8. februarja, na kulturni praznik, položila cvetje in prižgala svečo

pri spomeniku padlim borcem NOB na pokopališču v Zabukovju in se poklonila pri spomeniku padlemu narodnemu heroju Alojzu Kolmanu - Maroku.

Vladka Blas

Šenčur:

Vsako leto se člani borčevskih organizacij Šenčur in Visoko s spominsko slovesnostjo spomnijo 40 talcev, ki so bili ustreljeni na Sitarjevi njivi v Šenčurju. Delegacija krajevnih organizacij borcev za vrednote NOB Šenčur in Visoko je ob obletnici ustrelitve talcev 24. januarja 1944 23. januarja 2021 položila cvetje in prižgala svečo k spomeniku ter se tako poklonila spominu na štirideset talcev.

Spominu na ustreljene talce se je pridružil tudi Božo Janež, predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Kranj. Obletnico tega okupatorjevega zločina sicer vsako leto zaznamujemo s kulturnim programom, v katerem sodelujejo učenci šenčurske osnovne šole, kulturniki, praporščaki in slavnostni govorniki. Letošnje zdravstvene razmere tega niso dovoljevale. Talce, ki so bili iz skoraj vseh slovenskih pokrajin, so iz begunjskih zaporov pripeljali v Šenčur in po osem v vrsti postrelili. Pokopali so jih v begunjski Dragi. Slava njihovemu spominu!

Franč Kržan, Petar Potkonjak

Škrbina:

Na krajši spominski slovesnosti je delegacija ZB za vrednote NOB Komen 15. februarja položila venec k spomeniku, kjer so Nemci 15. februarja 1944 ustrelili pet članov Narodnoosvobodilnega odbora Škrbina. Svoja življenja so za svobodo žrtvovali Jožef Žerjal, Ernest Črnigoj, Avguštin Dugulin, Rudolf Mihalj in Nada Dugulin.

Povezava:
<https://youtu.be/hLJYC7gh3Y4>
Vid Šibelja

Vavta vas:

Čeprav je bilo zaradi znanih epidemioloških omejitev zelo moteno načrtovano delo v ZB Straža, smo se jeseni lani lotili ureditve spominskega kompleksa narodnoosvobodilnega boja na pokopališču v Vavti vasi. Grobišče obsega 42 grobov in spomenik z 38 imeni talcev, žrtev in borcev in je v notranjosti pokopališča v Vavti vasi ter rustikalno spominsko obeležje, ki je posvečeno spominu na 20 ustreljenih talcev iz Podhoste in Dolenjskih

Toplic. Zaradi precejšnjega finančnega zaloga smo ureditev kompleksa razdelili na dve fazi. Prvo, ki je zajemala hortikulturno obnovitev celotnega kompleksa, čiščenje spomenikov, delno obnovitev črk in zamenjavo medenastih nagrobnih ploščic, smo opravili že lani jeseni, v drugi fazi pa letos načrtujemo obnovo preostalih črk, ureditev ograj in še nekaj manjših obnovenih del.

Zahvala za uspešno delo gre predvsem predanim članicam in članom ZB Straža, ki so nesebično in prostovoljno opravili veliko delo, obrtnikom, ki so strokovno uredili naročeno delo, in tudi občini Straža na čelu z županom, ki nam je namenila denar v okviru javnega razpisa. Župan Dušan Krštinc je zagotovil, da bo občina tudi v prihodnje prispevala dodatna sredstva za ureditev drugih spominskih obeležij na našem območju, ki jih načrtujemo obnoviti letos in v prihajajočih letih.

Vsi skupaj se zavedamo, da je v slogi moč, zato smo sklenili, da bomo tudi letos kljub pričakovanim omejitvam zaradi epidemiološkega stanja nadaljevali obnavljanje spomenikov in obeležij iz NOB in prireditve za svoje člane ter zorno sodelovali z občino Straža.

Branko Đukić

Vučja vas:

Čeprav je minilo že 76 let od konca druge svetovne vojne, so ostanki vojne vidni še danes. Potem ko je nemški okupator zavzel Prekmurje in Prlekijo, so si nemški vojaški ponekod zgradili betonske bunkerje, iz katerih so lažje streljali na partizane in ob koncu vojne še na borce Rdeče armade, ki so prišli osvoboditi Prekmurje in Prlekijo.

Med nemškim okupatorjem in Rdečo armado so se bili težki boji predvsem na reki Muri, kjer je padlo veliko borcev in seveda tudi sovražnikovih vojakov. Iz tistih časov je v vasi Vučja vas na eni od domačij ostal betonski bunker, od koder so nemški vojaški streljali proti Prekmurju in Prlekiji. Ob bunkerju je bila postavljena baraka, ki pa je zgorela. Danes po 76 letih so ostali le spomini na tisti čas. Ker gre za ohranjeni zgodovinski vojaški bunker, bi ga lahko spremenili v turistično zgodovinsko posebnost občine Križevci pri Ljutomeru. Vojaški bunker bi bilo treba obnoviti in tako bi postal zgodovinski simbol občine Križevci pri Ljutomeru. Tukaj bi lahko bile na prostem učne ure za učence, ki bi tako spoznavali pomen druge svetovne vojne.

Jože Žerdin

Zadvor, Sostro:

V KO ZB Zadvor - Sostro imamo člana, ki s svojim delovanjem pomaga naši organizaciji in širši lokalni skupnosti. To je tovariš Jurij Černič, mlajši upokojenec, rojen leta 1952, ki živi v Podlipoglavu. Po izobrazbi je novinar in primerjalni komparativist. V študijskih letih je pisal za Mladino, sicer pa je delal v marketingu. Že tri leta je član Partizanskega pevskega zbora. V tem mandatu je član skupščine ZBZ Ljubljana Moste - Polje in član izvršilnega odbora KOZB Zadvor - Sostro. Ukvarja pa se tudi s pisanjem.

V letu 2020 je 3. program Radia Slovenija razpisal natečaj kratkih zgodb. Prispelo je več kot 700 del, zmagal pa je Jurij Černič s svojo kratko zgodbo »Vlak ob 6.15«. Strokovna žirija je zapisala: »Pretrsljiva zgodba, polna topline in medčloveških odnosov.«

Razglasitev zmagovalne zgodbe so na 3. programu neposredno prenašali in več dni vsak dan objavljali zgodbo na radiu. Natisnili so zloženke in jih ponudili na vlakih in železniških peronih. Zgodba je objavljena in v celoti dostopna na spletu pod naslovom »Vlak ob 6.15«. Leta 2012 je izšel Černičev prvenec, roman Bebo z zgodbo o prav posebnem otroku. Predgovor v knjigi: »To je zgodba o prijateljstvu in ljubezni. In moči volje in pozitivne energije. Površnemu bo polna predsodkov. V resnici je povsem brez. Tako naj se tudi bere.« Napisal je tudi pet pravljic, in sicer tri za radio in dve v knjižni obliki. Černičeva dela so dostopna tudi v sistemu naših knjižnic.

Černič kot član KO ZB Zadvor - Sostro s svojim sodelovanjem želi ohranjati pomnike naše zgodovine narodnoosvobodilnega boja, saj to zanj pomeni spoštovanje vrednot, za katere so se borili naši predniki: svobode, enakosti, tovarištva, bratstva. Vse to pa je samo temelj za vse tisto, za kar se moramo boriti danes: za javno šolstvo, zdravstvo, socialno varnost in demokracijo. Avtorju želimo še veliko glasbenega in pisateljskega ustvarjanja in upamo, da se bosta v njegovih delih zaiskrila njegovo pojmovanje in odnos do vrednot narodnoosvobodilnega boja.

Mija Marija Kocjančič

Sveče:

Zveza koroških partizanov je morala zaradi koronavirusne epidemije in spoštovanja ukrepov vsakoletno spominsko slovesnost v Svečah izvesti 2.

februarja 2021 v najožjem krogu. Venec sta položila podpredsednik ZKP Danilo Prušnik in govornica iniciative »Vrnimo jim imena«, ki deluje v občini Bistrica v Rožu, Tatjana Feinig.

Tajnik Zveze koroških partizanov Andrej Mohar je ob polaganju venca povedal, da se domačinom zahvaljuje za njihov trud in dobro sodelovanje, hkrati pa sporočil, da bi se županja Bistrice Sonja Feinig rada pridružila po-

laganju vencev, vendar je bila ta dan zadržana. Je pa obljubila, tako Mohar, da bo prihodnje leto rada prišla na slovesnost tudi kot govornica.

Tajnik ZKP je še poudaril, da so tudi take zreducirane proslave nujen simbol ponosa in hvaležnosti prednikom in izraz, da smo pripravljene ohranjati njihovo čast in slavo. Slednje je pomembno predvsem zaradi dejstva, da v mednarodnem, pa tudi avstrijskem in vsesplošnem koroškem duhu skušajo izbrisati vse sledi za tistimi, ki so Avstrijo in Evropo osvobodili nacizma! Govornica domače iniciative Tatjana Feinig je dodala, da se domačini spominjajo svojih padlih prednikov, Rok Selan, predstavnik mladine, ki nas podpira pri našem delovanju, pa je ugotovil, da tudi tako polaganje vencev v okrnjeni obliki mladini vsaj nekaj pove o naših ciljih in prizadevanjih.

A.M., foto: wafra

Završe:

V Završah so 17. januarja 1943 padli zadnji borci Prvega pohorskega bataljona: Čiko, Milorad, Janko, Sandi, Gojko in Tekaučeva Pepca. Z njimi je bil tudi poznejši izdajalec, domačin Blazinšek.

To je bila patrolja, ki se usodnega dne ni zadrževala na Osankarici, kjer je padel celoten bataljon. Borci in borke so bili v patrolji na območju Mislinj-

ske doline, bili so na poti v Završe. Tja naj bi prispeli še pred jutrom, kjer naj bi v župnikovem hlevu čez dan počakali na noč in se potem podali naprej proti Koroški. Kakšnih 500 metrov od domačije Navršnik se je Blazinšek na križišču ločil od patrolje z izgovorom, da pojde mimogrede domov in da pride za njimi v Završe. Toda namesto da bi šel domov, je odšel na orožniško postajo v Mislinjo in izdal svoje prijatelje partizane, ki so počivali na skednji v Završah. Takoj so alarmirali 60 policistov in 60 vojakov dopolnilnega kolesarskega voda v Slovenj Gradcu, da so ob štirih zjutraj krenili v hajko. Obkolili so župnijski skedenj s hlevom in padel je prvi strel. Partizani so poskušali pobegniti iz stavbe proti gozdu, izbruhnili je močno streljanje. Sovražnik je zanetil požar in borci so se morali reševati iz gorečega hleva in skednja. V okolici skednja s hlevom so tako padli še zadnji borci Prvega pohorskega bataljona.

Nemci so aretirali tudi župnika Maska Ledineka in ga odpeljali v koncentracijsko taborišče. Vse pobite partizane so Nemci najprej razkazovali v Slovenj Gradcu, pozneje pa so jih pokopali na starem pokopališču. Vsi padli danes počivajo v Parku herojev v Slovenj Gradcu.

Združenje borcev za vrednote NOB Mislinjske doline vsako leto organizira pohod in spominsko slovesnost za padle in izdane partizane v Završah. Ob letošnji slovesnosti smo se morali držati ukrepov in smo pred spomenik položili samo venec. Da, izdajstvo je podla beseda in naj bo ta zgodba iz Završ poduk vsem prihodnjim rodovom.

Jože Vrabič

Mostar:

Delegacija protifašistov iz Srbije, ki so jo sestavljali predstavniki SUBNOR in mesta Beograd, gibanja Jugoslovenski centar Tito Beograd, Združenja komunistov Srbije in Združenja »Sava Mun manan« iz Bele Crkve, se je 14. februarja v Mostarju udeležila zaznamovanja 76. obletnice osvoboditve Mostarja izpod okupatorjev in domačih izdajalcev.

Ob tej priložnosti so delegacije položila cvetje na partizanskem pokopališču in s tem izrazile spoštovanje junakom, ki so dali življenje za svobodo Mostarja.

Branik:

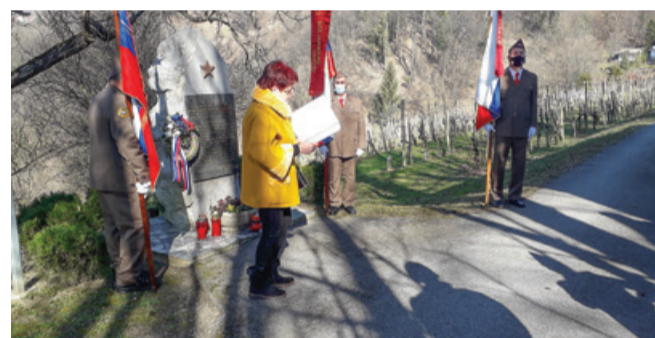
Podobno kot v Komnu so se tudi pri spomeniku v Braniku spomnili 77. obletnice, ko so Nemci 15. februarja 1944 požgali Branik, pa tudi Komen in okoliške vasi, domačine pa odpeljali v internacijo v Neumarkt na Bavarsko. Skupno je na širšem območju brez domov ostalo več kot tisoč ljudi. Samo iz Branika in okolice so izgnali 529 prebivalcev, od tega 250 žensk in 169

otrok, požgali pa so 182 hiš. V izgnanstvu jih je umrlo 27. Slovesnost v spomin na tragični dogodek so zaradi ukrepov zoper epidemijo izvedli v zelo okrnjenem številu, udeležili pa so se je izgnanci, njihovi svojci, predsednica izgnancev severne Primorske Dora Levpušek in predsednica novogoriškega združenja borcev za vrednote NOB Katjuša Žigon.

S. B.

Lastine:

2. marca 2021 je minilo 76 let, kar so pripadniki nemškega okupatorja ob pomoči izdajalca na Lastinah pri Sromljah in v bližnjem zaselku Suhadol pri Blatnem storili enega najhujših vojnih zločinov na Štajerskem med drugo svetovno vojno. Na Zagmajstovi domačiji v Suhadolu in v Zarni-kovi viničariji na Lastinah so pobili ali žive zmetali v ogenj skupaj 12 ljudi, med njimi 15-letnega otroka in še enega nerojenega. Med pobitima so bili tudi dva borca Kozjanskega odreda, ki sta bila pri družini Petan na ne-kajurnem oddihu, in aktivistka odreda Antonija Zagmajster.

Sovražniki so med svojim krvavim divjanjem po okolici ustrelili še Zagmajstovo deklico Nadico in enajstletnega fantiča, Liparjevega Ivana, ki je med begom v rokah nosil bratca, pa ga je zadela krogla in je tako kot Nadica umrl nekaj dni pozneje. Naslednji dan so pripadniki gestapovskih raztrganec, ki so izvidovali kraj zločina v bližini, ustrelili še predsednika gospodarske komisije narodnoosvobodilnega odbora Sromlje Ivana Šlop-ška. Do tal so požgali tudi obe domačiji.

Spomin na pobite rodoljube so tudi letos, upoštevaše zaščitne ukrepe proti koronavirusu, počastili svojci pobitih on člani Združenja borcev za vrednote NOB Brežice, ki so ob prisotnosti praporščakov krajevnih organizacij Sromlje, Pišce in Kozjanskega odreda ter recitatorke Jožice Stajič izvedli kratko komemoracijo v spomin na tragedijo in opomin današnjim rodovom, da nikoli ne dopustijo vrnitve nacifašistične strahovlade in narodnega izdajalstva.

Stane Preskar

Gradišče:

V Gradišču nad Prvačino v Spodnji Vipavski dolini so 27. februarja počastili spomin na odhod domačinov in partizane 14. februarja 1943. Takrat je iz Gradišča in Oševljeka odšlo v Kraško četo 36 prostovoljcev, od tega osem deklet.

Fašisti so po tem množičnem odhodu še bolj zaostri teror nad prebivalci tega območja. Odhod in partizane je bil dobro organiziran po zaslugi takojšnjega odbora OF, ustanovljenega oktobra leta 1941 iz tigrovske trojke. Milovan Adamič je bil predsednik, Julijan Černe vojaški referent, drugi člani pa so bili: Viktor Adamič, Just Kerševan, Jožef Kerševan, Stanko Kerševan in Karel Kobal. Oktobra ali novembra leta 1941 so tudi na Gradišču in Oševljeku že začeli uvajati mesečno pobiranje davka OF, ki je v začetku znašal po pet lir na mesec na družino.

K spominskemu obeležju 25 slovenskim in italijanskim borcem na Gradišču je delegacija novogoriške borčevske organizacije položila cvetje in prižgala svečko.

J. A.

JUBILEJI

100 let
**Viktorja
Kirna**

»Zabučale gore ... Oj mladost ti moja...« in še nekaj drugih Viktorju Kirnu ljubih narodnih in partizanskih pesmi je stoletnik zapel z balkona doma starejših Bor v Črnem Vrhu. Pod balkonom so se mu s pesmijo ob zvokih harmonike pridružili člani ožje družine in

nekateri prijatelji ter predstavniki borčevskih organizacij z Vrhnike in iz Cerknega. Venček najboljših želja je dodala direktorica doma Alenka Gantar. Vsem prisotnim so se orosile oči, ko je Viktor sam zapel ljubezensko pesmico »Slavček milo je naglašal«.

Rodil se je v delavski družini v naselju Breg pri Borovnici. Osnovno šolo je obiskoval v Borovnici, meščansko pa v Ljubljani. Izučil se je za zidarja in pozneje opravil še izpit za zidarskega mojstra.

Na svoje rodno Barje in kraje ob njem je zelo navezan in ponosen. V tem naravnem biseru so ljudje iz »šikare«, ki je rastla iz šote, izdelovali butarice – faške. In prišlo se jih je ime Faškarji. Pozneje je to prelepo krajino in njene ljudi opisal v kroniki »Faškarska puntarija«, ki jo je izdal v samozaložbi. Svojemu rodnemu kraju, običajem, ljudem, narečju in zgodovini je namenil obsežno leposlovno delo »Trnovo, moč spomina,« o njegovi ljubezni do gozda pa govorijo »Spomini starega polharja.«

Svojo partizansko pot je začel kot namestnik politkomisarja Fa-

škarške čete. V bataljonu Ljube Šerčerja je bil pomočnik komisarja 2. čete in terenec. Decembra leta 1942 je padel v zasedo borovniških belogardistov. Končal je v fašističnem taborišču Visco. Po kapitulaciji Italije septembra leta 1943 se je vrnil v partizane. Aprila leta 1945 je Prešernova brigada napadla domobransko postojanko Sv. Križ. Viktor je bil med napadom ranjen v nogo. Zdravil se je v davškem oddelku C partizanske bolnice Franja. V nemško-domobranski ofenzivi so sovražniki napadli tudi ta oddelek. Srečno je preživel napad in po več dneh brez hrane pristal v rokah zdravnikov Gorenjskega vojnega področja, kjer ga je negovala partizanka Verica, ki je pozneje postala njegova življenjska sopotnica. Svobodo je dočkal kot komisar Prešernove brigade.

Še v času osvobodilnega boja je obiskoval častniško šolo in dosegel čin majorja. Po vojni je ostal v JLA. Svojo službeno pot je končal 1. maja 1969 kot polkovnik. Iz Maribora se je z družino preselil na Vrhniko. Leta 1954 je bil skupaj s prijateljem, rojakom in poznejšim predsednikom Vlade RS Stanetom Kavčičem imenovan za častnega občana tedanje občine Borovnica. Za svoje delo je prejel vrsto priznanj, med drugim tudi spomenico 1941.

Srečanje sorodnikov in prijateljev z Viktorjem sta skupaj pripravila hči Vanja in predstavnik borčevske organizacije Vrhnika, tovariš Štupica. Jože Jeram iz ZB Idrija - Cerknjo pa je Viktorju obljubil, da ga bo še letos skupaj s hčerjo popeljal v bolnico Franja.

S. B.

100 let
**Pavle
Skočir**

Pavla Skočir, rojena Kapitan, se je rodila 22. februarja 1921 kot prva od treh sester pod mogočnim Krnom v

vasi Magozd. Obiskovala je italijanske šole in se učila v italijanskem jeziku. Doma so bili zavedni in so go-

vorili samo slovensko. Zemlja, ki ni dajala dovolj pridelkov za preživetje, zato je vladalo veliko pomanjkanje, jo je s 17 leti prisilila, da je odšla služiti v Gorico. S prijateljico sta spali pri sorodnikih in sami iskali delo. Ko je Pavla po treh tednih dobila službo pri premožnejšem gospodu, ki je imel mesnico, je bilo zanj vse lažje. A z utrjevanjem fašizma so se začeli veliki pritiski na Slovence, zato se je Pavla vrnila pod Krn. Italijani so pri Trnovem ob Soči vrtali predor skozi Morizno, da bi ga povezali s Čezsočo, kjer so hoteli zgraditi hidroelektrarno. Tam je dobila delo kot kuharica in delala do kapitulacije Italije. Ko je kraje potem zasedla

nemška vojska, se je Pavla vključila v odporiško gibanje, tako kot tudi njen poznejši mož Mirko. Prenašala je sporočila in pošto na Tolminsko, Bovško in čez Sočo na Livško. Velikokrat je bilo zelo nevarno, še posebej pri prehodu čez most čez Sočo pri Kobaridu. Po vojni je znova odšla služiti v Gorico, vendar se je kmalu vrnila domov. Leta 1949 se je poročila z Mirkom Skočirjem in se preselila k njemu v Drežnico.

Od samega začetka je Pavla članica ZZZB NOV in ponosna je na to organizacijo. Rodila sta se ji sin Jože in hči Alenka. Pavla se je zaposlila v tovarni TIK Kobarid in se vsak dan vozila na delo, dokler se leta

1964 družina ni preselila v Kobarid, kjer Pavla živi še danes. Preživela je težko izkušnjo, ko je morala zaradi vnetja sinusov preživeti nekaj časa v bolnišnici v Šempetru. Tako mož kot tudi Pavla sta, da sta preživela, poleg službe nabirala zelišča in jih prodajala. Pozneje je Mirko sam organiziral odkupovanje zelišč na Kobariskem.

Danes se stoletnica dobro spominja svojega težkega življenja, še vedno se rada smeje in spremlja vse težave zaradi novega koronavirusa. Brati ne more več, občasno pa si še vedno sama kaj skuha.

Vojko Hobič

90 let
**Vere
Istenič**

Zadnja aktivistka NOB v vasi Podbela v Breginjskem kotu je 12. januarja praznovala visoko obletnico. Naša organizacija se ji je za vse njeno delo med narodnoosvobodilnim bojem in tudi pokončno držo po vojni do današnjih dni poklonila s skromnim šopkom in globokim spoštovanjem, saj je zaradi virusa nismo mogli obiskati v večjem šte-

vilu. Rodila se je na domačiji Štalonovih, kjer so se pisali Kramar, v družini šestih otrok. Ni jih bilo lahko prehraniti, zato je oče med obema vojnima v času fašizma odhajal za sezonskim zaslužkom iz Italije v druge evropske države. Tako se je naučil več jezikov, spoznaval različne življenjske razmere delavstva v Evropi in oblike oblasti, bil v sti-

ku s številnimi ljudmi in se navzel kritičnega pogleda na fašizem, na slovensko narodno vprašanje ter postal zaveden narodnjak. Ta svoja prepričanja, še posebej zavest pripadnosti slovenstvu, je prenašal na svoje otroke.

Ko je izbruhnila druga svetovna vojna, se je med prvimi tajno vključil v Osvobodilno fronto, da so o tem domači izvedeli šele pozneje, ko so se vsi po svojih močeh pridružili odporu. Otroci so postali prenašalci pošte in sporočil daleč od doma v Benečijo, saj so bili najmanj sumljivi, znali pa so se prikriti in bili so hitri. Njihov dom je postal eno izmed središč, kjer so se zbirali aktivisti. To ni ostalo skrito domačim ovaduhom, ki so bili nenehno na preži tudi zato, ker je bila domača hči žena najbolj znanega partizana v Breginjskem kotu, Marka Redelonghija - Bojana. Ko so po kapitulaciji Italije in

zavzetju Kobariske republike prišli nemški vojaki, je pritisk na družino postajal vedno hujši. Nekajkrat jih je hujših posledic rešil oče, ki je znal zelo dobro nemško. Marko Redelonghi je bil aprila 1944 ranjen v nogo in se je zatekel v votlino v pobočju Mije. Vera, komaj desetletno dekletce, ga je oskrbovala s sanitetnim materialom in hrano. S pretvezo, da gre po kmečkih opravilih, je s košem na rami in kmečkim orodjem v rokah prenašala, kar so ji naložili aktivisti, posebno njihov vodja Jože Skočir - Danilo, po domače Mešlov iz Starega sela.

Po vojni je Vera končala nižjo gimnazijo v Tolminu, kot mladinka je bila udeležena več delovnih akcij, sodelovala je na kulturnem področju v mladinski in drugih organizacijah. Nekaj let je delala v komunalni banki, potem pa je prevzela trafiko v Tolminu in v njej dočakala

upokojitev. V zakonu je rodila dva otroka. Družina se je po njeni upokojitvi vrnila v njen rojstni kraj, kjer je s pomočjo popotresne obnove po potresu 1976 zgradila nov dom, tam Vera stanuje s sinom in vnukom.

Z možem sta se udeležila številnih prireditvev in srečanj naše organizacije. Po moževi smrti in starostnih težavah se občasno še udeleži kakšnega dogodka, posebno v zvezi s spominom na Marka Redelonghija, narodnega heroja. Še vedno živo spremlja dogajanja v naši domovini in bolijo jo krivične ocene, komentarji in izjave o narodnoosvobodilnem boju, ki jih sliši po medijih. Preveč hudega je doživela v tistem obdobju, preveč je dala za svobodo, preveč krvi je videla preteči za to, da smo danes v lastni državi.

Nasta Leban

90 let
**Radovana
Hrasta**

Radovan Hrast, za prijatelje Rado, partizan in dvakratni zapornik na zloglasnem Golem otoku, je 15. februarja dopolnil 90 let. Rodil se je leta 1931 v Bukovščici v Selški dolini, kjer je njihov dom kmalu postal zbirališče partizanov in ak-

tivistov. Tudi Rado se jim je želel pridružiti in spomladi leta 1944 je postal eden najmlajših gorenjskih partizanov. Po vojni je odšel v gimnazijo in sodeloval v mladinskih delovnih brigadah, zakonca Tončka in France Marolt pa sta ga nav-

dušila za sodelovanje v folklorni skupini. Po gimnaziji se je vpisal na pomorsko šolo v Dubrovnik, kjer je končal prvi letnik, nato pa se je prepisal na Reko. To je bil čas resolucije Informbiroja, Rado je bil med dijaki, ki so preglasno kritizirali privilegije vodilnih komunistov in oficirjev, sošolec ga je prijavil in 24. maja leta 1949 so ga zaprli in zaradi delovanja zoper državo obsodili na dve leti družbeno koristnega dela. In tako je prispel na Goli otok, kjer je bil vpisan pod zaporedno številko 2.

A že za božič je bil spet doma, vendar ni smel nikomur povedati, kje je bil in kaj se je z njim dogajalo. Vrnil se je na Reko, kjer je dobil delo v podjetju Jadrolinija, in nadaljeval šolanje. Udaba ga je vztrajno priganjala, da bi ovajal svoje

prijatelje in sošolce, vendar Hrast ni privolil v sodelovanje. Žal pa je nasedel znanicu iz Ljubljane, vojaškemu oficirju, in kot se je pozneje izkazalo, tudi sodelavcu Udbe. Ta je Radu predlagal, da bi s hitrim motornim čolnom s Cresa pobegnili v Italijo. A to je bila past, ko se je 24. januarja leta 1951 pojavil na dogovorjenem mestu, je bil tam isti oficir Udbe, ki ga je aretiral že prvič, in za povratnika Hrasta se je začela kalvarija. Kot »dvomotorec«, kot so pravili povratnikom na Goli otok, je doživljal najhujše oblike ponižanja in razčlovečenja. Njegovo drugo bivanje na otoku je trajalo 26 mesecev.

Po vojni je živel v Ljubljani, delal je v Kranju in v Ljubljani, študiral in tudi plul po morjih sveta. Ko se je upokojil, pa je začel organi-

zirati izlete na Goli otok in bližnji otok Grgur, kjer je kot zapornik gradil žensko taborišče. Z neverjetno energijo in pozitivno mislijo je ljudem pojasnjeval svojo zgodbo otoka in časa, v katerem se je to dogajalo. Na vprašanje, kako zmore tako sproščeno stopiti na otok ter brez sovraštva in maščevanja govoriti o svojih rabljih, je odgovoril: »Ko sem prvič kot svoboden človek stopil na Goli otok in strmel v upravno stavbo, za katero sem lomil in klesal kamen, sem se najprej vprašal, ali je sploh mogoče, da sem tukaj živ. Na otok se ne vračam s sovraštvom. Nasprotno. Spoznavam, da mi ta kamen, ki ga tisočletja greje sonce in bije burja, daje neverjetno pozitivno energijo.

Jožica Hribar

PREJELI SMO

Partizansko ljudstvo

Slovenija ima izredno zanimivo, plemenito, proletarsko, partizansko ljudstvo, ki je zgodbo boja za osvoboditev iz teme fašizma, nacizma, imperializma in izdajalcev zmagovito uresničilo z osvoboditvijo. Sovražniki, ki so oteževali ilegalno, boj, zbiranje in delovanje junaških partizanskih osebnosti, so se čudili partizanski taktiki in premišljenim dejanjem.

Vse zgodbe se končajo z ogromnim potrpljenjem, ponižanjem, trpljenjem nedolžnih zatiranih ljudi. Sovražnost tujih narodov je bila v premoči. Partizanov niso onemogočili, saj so za njimi prihajali vztrajni svobodoljubni, narodno zavedni, izobraženi ljudje. 75. obletnica osvoboditve je kot večer opomin vsemu svetu, da ni pomembno, koliko je bogata država, koliko je ljudi, temveč kako so napredni, vizionarji in osebnostno bogati ljudje, ki sočasno delujejo proti sovražniku svobode ljudi. Vsak dan vztrajajo v smeri družbenega napredka, ohranjanja slovenskega jezika in vseh temeljnih vrednot družbenega, kulturnega gospodarskega, znanstvenega življenja v skupni demokratični državi.

Vojna obdobja Slovencev so bila ogromna preizkušnja tovarištva, intelektualne pluralistične naravnosti, ozaveščenosti in uspešne ilegale. Niso se uklonili kljub poniževanju, pobijanju, izseljevanju, ustrahovanju. Teror nad ljudmi se je stopnjeval v ogromnem taboriščnem trpljenju otrok, mladine in odraslih. Tega nečloveškega in nerazumnega izživljanja nikoli ne morem razumeti, oprostiti, kaj šele pozabiti. Človek človeku najhujši teror! Vse besede zgražanja in sočutja ne bodo nikoli spremenile, kaj šele omilile krute resnice zgodovine sovražnikovega nemoralnega početja. V narodnoosvobodilnem boju so sodelovali vsi od otrok do odraslih. Napredovali so z močjo sposobnih ljudi, ki so znali združevati in napisati temeljne zakone sobivanja v državi, ki še ni obstajala. V vojni so bili vizionarji, ki se niso ozirali na strahotne vsakodnevne ovire. Zmagovali so z naprednimi svobodomiselnimi ljudmi. Moč, znanje in skupno delovanje v dobro vseh ljudi se dandanes spoštujejo in zaznamujejo s prazniki, ki nam Slovencem dokazujejo, kaj zmoremo v najtežjih preizkušnjah.

Smrt fašizmu, svoboda narodu – to niso bile le besede, bile so bistvo upora in osmišljanja vseh narodno zavednih ljudi. Danes je zgodovina Slovencev ogromen vzor vsem ljudem, ki se zavedajo preteklosti, sedanjosti in prihodnosti pravic človeškega neomajnega vztrajanja, napredka.

Pozdrav in globoko spoštovanje vsem udeležencem NOB.

Jasna Dolgan

Ločenost RKC od države

To, kar je – verjamem, da zelo verodostojno – poročala RTV SLO 1 v svojem osrednjem dnevniku

28. oktobra, je tako šokantno, da sem moral dnevnik znova poslušati, saj nisem verjel, da sem prav slišal.

TV je poročala o Komisiji za pravičnost in mir, ki je pod vodstvom nadškofa Antona Stresa v okviru Slovenske škofovske konference izdala poslanico z naslovom Življenje ima prednost pred ideologijo in bojem za oblast. V tej poslanici oznanja: »Hkrati pa z zaskrbljenostjo opažamo, da del slovenske opozicijske politike veliko več truda in naporov vlaga v to, kako bi se znova dokopala do oblasti, kakor da bi sodelovala pri reševanju zdravja in življenja državljanov. To je sprevržena praksa. Skrb vzbuja tudi popustljiv in celo podpihovalski odnos do petkovih protestov. Saj bi protesti, ki jih stroka odsvetuje, hitro postali zanemarljivi, če jim potuhe ne bi dajala prevladujoča javna glasila na čelu z RTV Slovenija.«

Pravzaprav ne vem, na koga naj naslovim vprašanja, ki se mi porajajo. Ali naj naredim prijavo in ovadbo na pristojni organ? Vendar sem kar malo v dvomu, ali ne bi dobil odgovora, da je pristojni organ preučil zadevo in da ni zaznal znakov kaznivega dejanja. Glede na »hojsanje« v policiji, o katerem je bilo tudi korektno poročano v istem dnevniku, sem torej malo skeptičen.

Ali naj naslovim vprašanja na Slovensko škofovsko konferenco? Vsekakor ne! Glede na ločenost verskih skupnosti in države (7. čl., Ustave RS) se Cerkev, mislim seveda na RKC, absolutno ne bi smela vmešavati v politično dogajanje in politično življenje. Zato seveda ne želim odgovora od RKC oziroma škofovske konference, ker sploh ne bi smela biti politična partnerica v političnih zadevah.

Ker vprašanja ne želim postaviti tudi predsedniku države ter ne predsedniku vlade, ki sta aktivna akterja vseh negativnih dogajanj v državi, in zato od njiju ne pričakujem ne odgovora in ne rešitev, javno postavljam vprašanja Državnemu zboru R Slovenije: kako to, da so prišle razmere v Sloveniji tako daleč, da se RKC lahko aktivno politično vmešava v dnevno-politično dogajanje? Kdo je za to odgovoren? Kdo ima pravico in dolžnost se odzvati? Samo lepo prosim, da se ne sklicujete na vlado RS, ki je ob svoji izvolitvi obljubila, da ne bo odpirala ideoloških tem! Zakaj in od kdaj ima SŠK oziroma bolj natančno njena komisija pravico ocenjevati delovanje opozicije in petkovih protestov ter javne RTV? Kdo ji daje v tem zaslombo v državnem zboru, vladi in na predsedniškem mestu? Ali je takšna zaslomba tudi pri Ustavnem sodišču RS? Ali se bo kdo iz RKC opravičil državnim organom in nam državljanom za to poslanico? Ali bo ta poslanica preklicana? Če ne bo, ali bo procesirana v skladu z našo zakonodajo? Še kar nekaj vprašanj se mi porajajo, a naj bo za zdaj dovolj. Dovolite, da izrazim vse spoštovanje vsem vernim vseh veroizpovedi, kar naj ostane njihova

zasebna in intimna zadeva. Ni pa umestno, da se visoki cerkveni dostojanstveniki vmešavajo dnevno-politične, gospodarske, socialne, zdravstvene in druge zadeve! To, da sedanji oblastniki, tako posvetni kot cerkveni, poskušajo ustvariti novodobni srednji vek, nas vrniti v čase prejšnjega stoletja in še veliko dlje nazaj, je preprosto nesprejemljivo.

Miloš Šonc, Grosuplje

Intervju na TVS

V lanskoletni novembrski številki časopisa Svobodna beseda ste objavili protest zoper klevete nekega kvazizgodovinarja Omerze. Na TVS sem videla pogovor z njim, ko je »zgodovinsko pljuval po tovarišu Janezu Stanovniku in Milanu Kučanu«. Seveda se ta gospod ne zna niti izražati. Žal opažam, da novinar Možina še vedno nevirano vztraja pri gostih, ki imajo svojo razlago naše slavne zgodovine. Rada bi vedela, kakšen je bil odziv nacionalne televizije.

Seveda sem za pravico do izražanja in tudi do lastnega osebnega mnenja, ne morem pa razumeti nacionalne televizije, da dovoli potvarjanje zgodovine, ki jo pozna in priznava ves demokratični svet. Moje mnenje je, da bi morali take in podobne prispevke ukiniti (spadajo bolj v shemo Nove TV24). Le kdo novinarju Možini dovoljuje take in podobne oddaje? Po desetih minutah gledanja sem zamenjala kanal, ker takšnega napletanja nisem prenesla.

Milena Hussu

Koncentracijska taborišča

Najprej se ZVB NOB Slovenije najlepše zahvaljujem za priznanje ob 75. obletnici konca druge svetovne vojne, zame pa za osvoboditev iz koncentracijskega taborišča Mauthausen. Osvobodili so nas ameriški vojaki 5. maja 1945 z dvema bojnim voziloma.

Esesovski stražarji so pred tem zadnje dni aprila zapustili taborišče in odšli na rusko fronto, taborišče pa so zastražili dunajski gasilci, sestavljeni iz upokojencev. Jetniki tisti dan nismo šli na delo. Sprehajali smo se po taborišču in bili priče, kako so se odprla vhodna vrata, in ameriški vojaki, obkroženi tedaj že z osvobojeni, veselimi in srečnimi jetniki, so pripeljali do sredine taboriščne ploščadi. Komandant R. R. Seibel je ukazal, da morajo stražarji zapustiti taborišče. Ti so drug za drugim pri vhodnih vratih odložili orožje in odkorakali v ujetništvo. Američani so zapustili nezastra-

ženo taborišče z od 15 do 20 tisoč interniranci. Ti so okusili svobodo in ponoreli, nastale so kraje, po boji in sveže nastali svobodnjaki so se začeli grupirati, številni so zapuščali taborišče. V taborišču Mauthausen so imeli taboriščniki posameznih narodnosti od začetka leta 1945 ilegalne skupine, katerih voditelji so bili povezani v mednarodni komite (IKM), ki ga je vodil Avstrijec dr. H. Dürmayer. Mednarodni komite je prevzel vodenje taborišča. 7. maja 1945 se je vrnil Seibel in prevzel komando. 16. maja 1945 so na zbornem mestu pred glavnim vhodom v taborišče prebrali poslanico, namenjeno narodom sveta, s sporočilom zahvale zmagovalcem nad krutim nacizmom. Nas nekdanje zapornike pa zavezuje, da ohranimo solidarnost, ki smo jo doživeli med številnimi narodi, s katerimi smo delili usodo v taborišču Mauthausen. Slovenci, ki smo doživeli in preživeli torture nacističnih taborišč, podpiramo ohranjanje spomina na vrednote, ki so pripomogle k preživetju, hkrati pa naj bodo v opomin prihodnjim rodovom, da se izognejo idejam, ki kratijo človekove pravice.

Nemški NSDAP je za zaščito svoje ideologije zgradil več kot tisoč koncentracijskih taborišč. Nemci so hoteli za vsako ceno pokoriti Slovence, zato so jih množično zapirali in v velikih transportih pošiljali umirati v taborišča. Številni smo to videli in doživeli. Pregarjanje Slovencev se je dogajalo vsa leta do osvoboditve in to visoko ceno smo plačali za to, da smo danes svobodni.

Jože Hlebanja

Napad na Janeza Stanovnika in vrednote NOB

Tudi mene je prizadelo, kako se je ob sramotni asistenci nekega kvazinovinarja in katoliškega fanatičnega privrženca totalitarnega klerikalizma, ki sliši na ime Jože Možina, ki bi sodil na kakšno Novo24TV ali med piarovce SDS in RKC, nikakor pa ne na nacionalno javno RTV Slovenija, domnevni publicistični raziskovalec in publicistični mrhovinar ter zadnji grobar Službe družbenega knjigovodstva, sramotno, lažno in nizkotno spravil obračunavati s pokojnim Janezom Stanovnikom, očetom naroda, krščanskim socialistom, partizanom, ekonomistom in uglednim Slovincem. Nasploh je značilnost takšnih senzacionalističnih publicističnih zdravarjev, publicističnih manipulantov in prevarantov, kot je Igor Omerza, ki jih zanima samo zaslužek in ne resnica, da zaslužne pokojne ljudi, ki se ne morejo več braniti, zelo radi napadajo z lažmi in neresnicami in jih blatijo. Ko so bili ti pokojni ljudje na vrhuncu svojega ustvarjalnega dela, pa so bili takšni manipulantni praviloma kot hijene potuhnjeno tiho.

Za Janeza Stanovnika in njegovo dolgoletno uspešno ustvarjalno delo v dobrobit Slovenije in na-

šega naroda govori zelo jasno in nazorno njegov življenjski opus, ki je v celoti arhiviran in je postal del naše nove zgodovine. Zato njegovega lika, osebnosti, dela, zaslug za naš narod ne morejo s tendicioznimi lažnimi navedbami zamazati ne Igor Omerza, ne Jože Možina, ne njuni totalitarni klerikalni fanatiki, ki vlagajo velike napore v ponarejanje in pisanje nove zgodovine. To pa je škodljivo za naš narod in državo, saj želijo kriminalizirati obdobje in vrednote narodnoosvobodilnega boja, povojno

obdobje po letu 1945 do 1991 ter postaviti vrednote kolaboracije z okupatorjem na zmagovalno mesto in Slovenijo v nasprotju z zgodovinsko resnico, ki jo na verodostojnih zgodovinskih dejstvih in dokazih pozna ves svet, uvrstiti na stran poražencev druge svetovne vojne. To pa je sramotno in pokvarjeno dejanje, ki si zasluži obsodbo čim širše javnosti.

Janeza Stanovnika sem ob različnih poslanstvih od leta 2005 imel večkrat priložnost osebno srečati, prvič ob predsedniški kandidaturi Elene Pečarič leta 2007, ki jo je podprl z javnim pismom, nato pa ob družanju s pokojnim Fracetom Perovškom Jakobom in njim. Lahko samo rečem, da smo Slovenci lahko ponosni in hvaležni, da smo imeli v pravem času in na pravem mestu takšne ljudi, kot je bil Janez Stanovnik. Večna slava mu.

Zato pozdravljam odziv ZVB za vrednote NOB ter pozivam vodstvo RTV Slovenija, da odreče gostoljubje in delovno mesto Jožetu Možini, saj svoj službeni položaj že dalj časa zlorablja za politično propagando obračunavanja s poskusi kriminalizacije vrednot NOB. To je nedopustno in v nasprotju z etičnimi merili v novinarstvu.

Rafael Zupančič Raf

Zvezda ni več rdeča

Spomenik na Kapeli stoji, ima tako podobo, kakršno je imel prej, le zvezda ni več rdeča. Titova cesta je še vedno cesta, vendar ni več prav Titova, pa tudi Leljakova ne. Ta tiha, potuhnjena, skoraj neopazna dejanja počasi, a vztrajno spreminjajo podobo nekega obdobja, ki nam je prineslo svobodo, za katero se moramo vsak dan znova in brez prestanka boriti.

Vsi vemo, da je srce rdeče, ne more biti pisano ali mavrično. Tudi zvezda, pod katero so se naši predniki borili, ne more biti drugačna kot rdeča petokraka. Ne more biti črna, betlehemska ali judovska. Spomeniki in pomniki so izraz nekega časa in kakršno koli spreminjanje je zame ponarejanje in spreminjanje zgodovine.

Stane Gradišnik

IMELI SMO LJUDI

Vladislav Škrinjar - Slavko

Ko bomo letos preverjali število članstva v naši organizaciji, se bomo poklonili spomenu številnih, ki pred 80 leti, ko je bila ustanovljena Osvobodilna fronta, niso pomišljali, kaj storiti, in so se odločili za boj proti okupatorju, boj proti nacizmu in fašizmu. Eden izmed njih je bil Vladislav Škrinjar - Slavko, borec narodnoosvobodilnega gibanja od leta 1942 in po končani vojni velik zagovornik ohranjanja vrednot narodnoosvobodilnega boja in njihovega prenašanja na mlade rodove.

Rodil se je 9. avgusta 1925 v družini z osmimi otroki v Črešnjevcu pri Semiču v Beli krajini. Oče je bil bolan in je kmalu umrl. Mati ni zmogla vsega sama, zato ji je pri skrbi za veliko družino pomagal Slavko. Ne glede na to pa se je Slavko že jeseni leta 1942 odločil in vključil v narodnoosvobodilni boj. Marca leta 1943 je postal vodnik minerske ekipe Tomšičeve brigade. Po uspešno izpeljanem miniranju italijanskega vlaka, ki je prevažal orožje iz Gradca v Dobravnice, se je Slavko na Suhorju pridružil Belokranjskemu odredu. Po kapitulaciji Italije je bil premeščen na Golo, kjer so ustanovili 10. udarno ljubljansko brigado, v kateri je opravljal naloge kurirja. Jeseni leta 1944 je bil poslan v semiško šolo za telefonske zveze in kmalu zatem je postal komandir voda v bataljonu za zveze v 7. korpusu.

Po vojni je Slavko ostal v JLA ter končal oficirsko šolo za zveze in artilerijsko šolo. Kot podpolkovnik je služboval v Ribnici in bil pozneje, tudi v Ribnici, komandir v teritorialni obrambi. Kot vodja varnostne službe je sodeloval še pri ustanovitvi Javnega zavoda Cankarjev dom. Upokojil se je leta 1974. Vendar je upokojitev za Slavka veljala samo za delovno mesto in obveznosti, povezane z njim, ni pa veljala za njegovo članstvo v borčevski organizaciji. Vse do nekaj mesecev pred smrtjo je bil dejaven član ljubljanske krajevne organizacije ZB Stari Vodmat. Kar tri mandate je bil njen predsednik. Bil je tudi dejaven član odbora skupnosti borcev Ljubljanske brigade in od ustanovitve Društva odmev Mokrcja njegov velik zagovornik in podpornik.

Kot član krajevne organizacije ZB Stari Vodmat in njen dolgoletni predsednik nikakor ni mogel preboleti dejstva, da je po osamosvojitvi vodstvo takratne občine Ljubljana Center spremenilo ime Osnovne šole dr. Jožeta Potrča v Osnovno šolo Vodmat in da je v tistem času kar naenkrat z visokega kamnitega podstavka pred šolo izginil doprni kip tega zdravnika in humanista. Ob vsakokratnem srečanju nas je opominjal, da to ni bilo prav. Tudi na naših tradicionalnih zgodovinskih učnih urah za učence tretje triade osnovnih šol na območju Združenja borcev za vrednote NOB Ljubljana Center je mlade vedno znova opozarjal, naj ne pozabijo ljudi, ki so za našo svobodo žrtvovali svoje življenje.

Meta Verbič

Boris Bregant

12. decembra lani so družina in znanci k večnemu počitku na pokopališče Dovje pospremili moža, očeta, dedka, prijatelja Borisa Breganta (1940–2020).

Mladost je preživel v Plavškem Rovtu nad Jesenicami. Osnovno šolo in nižjo gimnazijo je končal na Jesenicah. Šolanje je nadaljeval v Ljubljani. Po študiju se je vrnil na Jesenice, se zaposlil, seveda v železarni, kjer je bil pozneje tudi 12 let direktor. Dva mandata med letoma 1998 in 2006 je bil zelo uspešen in cenjen župan. Mesto in občino Jesenice je spremenil, preobrazil iz mesta rdečega prahu v lepo zeleno in svetlo mesto.

V letu 2005, proti koncu županovanja, se je včlanil v organizacijo ZZB za vrednote NOB Jesenice, Žirovnica, Kranjska Gora. Pomembno je prispeval k ohranitvi socialne države in vrednot partizanskega boja v današnjem času. Leta 2007 je prejel naziv častni občan mesta Jesenice. Borisa Breganta se bomo spominjali kot človeka, ki si je z delom, strokovnostjo, prijaznostjo in razgledanostjo ustvaril ugled in spoštovanje med kolegi, prijatelji in člani DU Jesenice, kjer je bil od leta 2008 tudi predsednik. Pred izbruhom bolezni sva se sešla na vrtu za njegovo hišo na Hrušici, kjer sem spoznal tudi njegovo vizijo glede regijske bolnišnice na Jesenicah. Imela sva pestro razpravo o vsem, s čimer se je srečeval kot vodstveni Jeseničan.

Iz vseh stanj in težav, s katerimi se ukvarjal, je kot večni optimist izšel kot zmagovalček. Celotno njegovo delo so svojevrstni spomeniki njegovih zmag, ki krasijo mesto Jesenice (Čufarjev trg, Stara Sava, poslovna cona, plavški travnik, gimnazija, visoka šola za zdravstveno nego, selitev občinske upravne enote). Spominjali se ga bodo v pobratenem mestu Nagold, pihalnem orkestru Jesenice - Kranjska Gora in drugod.

Zaradi njegovega izjemnega prispevka menim, da bi vse njegovo delo občani podprli s podpisom peticije za ohranitev bolnišnice na Jesenicah. To bi bil največji spomenik v spomin izjemnemu človeku ob pomoči ljudi, ki dobro mislimo.

Izidor Podgornik

Viktor Miklič

Septembra lani smo se člani OO ZB Mestne njive - Ločna - Mačkovca na pokopališču v Šempetru poslovili od najstarejšega partizana v združenju. Tovariš Viktor je bil doma iz Mačkoveca pri Novem mestu. Izhajal je iz sodarske družine, kjer so se s to obrtjo ukvarjali še oče, brat Tone in Janez, ki je bil

šofer. Vsi trije so bili kot aktivisti in partizani vključeni v narodnoosvobodilni boj.

Viktor se je 6. januarja 1942 kot borec Vzhodnodolenjskega odreda udeležil napada na kolono italijanskih vojakov v Mačkovecu. Okupator se je maščeval s požigom spodnjega dela vasi, tudi domačije vseh treh Mikličevih borcev. Po zaporu in internaciji se je Viktor vključil v partizanski boj in o tem v številnih zgodbah pripovedoval na zborih krajevne organizacije, ki se jih je redno udeleževal. Star že 104 leta je dal intervju za dokumentarni film o življenju ob meji med nemško in italijansko zasedbo. S pripovedjo o tem, da so krompir dali v zemljo še v Jugoslaviji, ga okopavali v Italiji in izkopal v Nemčiji, priča, da je živel na občutljivem območju boja za svobodo in ohranitev matere jezika. V njegovi vasi so se med vojno utaborili tako belogardisti kot partizani lažnega Štajerskega bataljona, domobranci in Italijani.

Viktor je ob vseh priložnostih rad povedal, da je bilo težko. Strah je bil navzoč, posebno v času po kapitulaciji, ko je bilo Novo mesto prvo osvobodeno mesto v Evropi v tistem času. Spominjal se je 42-dnevne svobode, dela ustanovljenih odborov Osvobodilne fronte in umika iz mesta, ko so prihajali Nemci.

Danes, ko Viktorja ni več med nami, si porečemo, da mu nismo dovolj prisluhnili, kar nam je želel povedati. Vedno je bil tisti potem ... Na njegovem grobu bo ostal le cvet slovenskega nageljna in v nas spomin.

Jože Pečnik

Rudi Mraz

V 102. letu starosti je umrl Rudi Mraz iz Novega mesta. Rodil se je kot četrti otrok v družini Mrazovih v Šentlenartu pri Brežicah. Zaradi očetove službe – bil je železničar – se je družina kmalu preselila v Novo mesto in tudi Rudi se je zapisal železničarstvu. Po nižji gimnaziji je opravil prometno šolo v Beogradu, nadaljeval očetovo tradicijo in na železnici delal vse do upokojitve. Velik del svojega življenja je posvetil družbenopolitičnim in športnim organizacijam, ribiški družini, društvu upokojencev ter območni balinarski zvezi na Dolenjskem. Bil je zvest dopisnik Dolenjskega lista, v katerem je poročal o njem ljubem balinanju. Ves čas je bil zelo dejaven tudi v krajevni skupnosti Bršljin. Rad je pomagal in svetoval ljudem iz okoliških vasi pri urejanju zadev, izpolnjevanju obrazcev, vlog, dohodninskih napovedi, davčnih težavah in upravnih zadevah in za to nikoli ni pričakoval plačila. Beseda hvala je bila zanj dovolj.

Ker je slovel po zelo lepi pisavi, so ga velikokrat prosili, da s svojo mirno roko na diplome in priznanja napiše imena nagrajencev. Diplom pa ni samo pisal za druge, ampak jih je tudi sam kar nekaj prejel. Največ mu je pomenila diploma Mednarodnega olimpijskega komiteja za športno dejavnost, ki mu jo je leta 2001 v

Ljubljani podelil takratni predsednik olimpijskega komiteja Juan Antonio Samaranch. Na predlog OO ZB Bršljin je za življenjsko delo prejel tudi zlato plaketo Zveze borcev.

V življenju je Rudija vseskozi spremljala pesem. Peti je namreč začel že kot šolarček, in ko je dozorel v mladeniča, se je vključil v Moški železničarski zbor Sloga. Kaj pomeni pesem, je videl med narodnoosvobodilnim bojem, ko so se borci s pesmijo podajali v negotov boj, iz katerega se številni nikoli niso vrnili. Po osvoboditvi se je vključil v Moški pevski zbor Dušana Jereba, v katerem je sodeloval od začetka pa vse do njegovega zatona, polnih 50 let.

Sodeloval je pri nastajanju knjige Slovenski železničarji pod italijansko okupacijo v Ljubljanski pokrajini 1941–1943. Od leta 1958, ko so na Zaloški cesti v Ljubljani, kjer so železničarji aprila leta 1920 stavkali, postavili spominsko obeležje vsem upornim železničarjem, je sodeloval pri spominskih proslavah.

V devetdesetih letih prejšnjega stoletja je Rudi pomagal je tudi pri obnovi spominskega parka padlim borcem na sremski fronti, kjer je med 15.000 zapisanimi imeni padlih borcev njegov brat. V svojem dolgem življenju je zelo veliko naredil. Na vseh področjih družbenega življenja so rezultati njegovega dela. Prav gotovo pa vsega tega ne bi zmogel, če ne bi imel žene Gabrijele, ki je skrbela za topel in urejen dom.

Rok Nose, Dolenjski list

(In memoriam Rudiju Mrazu je napisal tudi njegov sodelavec Jože Pečnik.)

Francišek Marijan Drašler

V 84. letu se je v zadnjih dneh preteklega leta od nas poslovil dolgoletni predsednik Občinskega društva ZB za vrednote NOB Borovnica, Francišek Marijan Drašler. Predsednik je bil od leta 2007 do 2018. V njegovem mandatu se je število članov podvojilo, kar je bila vsekakor v veliki meri njegova zasluga. Obnovili so se nekateri spomeniki in obeležja narodnoosvobodilnega boja. Veliko skrbi je posvetil urejanju okolice spomenikov in izvedbi prireditvev ob pomembnih obletnicah. Vedno je izražal podporo idejam in vrednotam NOB. Vedno si je prizadeval ohranjati zgodovinsko resnico in spomin na dogodke iz narodnoosvobodilnega boja. Leta 2016 je za nesebično in predano delo prejel zlato plaketo ZZB Slovenije.

Rodil se je na Dolu pri Borovnici tik pred svetovno vojno. Otroštvo je preživel v strahu in pomanjkanju, kot je to bilo običajno v času vojne. Po vojni je bil kot pionir in kasneje kot mladinec med prvimi pri vsaki delovni akciji. Pozneje se je poklicno posvetil delu z lesom. Vso delovno dobo je preživel v tovarni LIKO, kjer je napredoval vse do vodje delovne enote. Ves čas je opravljal odgovorne družbenopolitične

naloge, zlasti je bil dejaven v takratni sindikalni organizaciji. Bil je med ustanovitelji industrijskega gasilskega društva LIKO, hkrati je deloval tudi v takratni krajevni skupnosti. Bil je predsednik ZRVS, poveljnik civilne zaščite in po upokojitvi predsednik društva upokojencev. Od leta 1990 pa do 1995 je bil predsednik sveta Krajevne skupnosti Borovnica. Med vojno za osamosvojitve leta 1991 je kot vodja krajevne skupnosti prevzel odgovornost za vodenje civilne obrambe. Po letu 1995, po ustanovitvi občine, je bil za en mandat izvoljen v občinski svet.

Po upokojitvi se je povsem predal tesarskemu in krovskemu delu. Malo je strel v Borovnici in širši okolici, ki jih ni gradil ali vsaj popravil. Ogromen je bil njegov delež pri vsakoletnih prireditvah »Praznik borovnic«, pri delu Turističnega društva kot tudi ProstoVOLJNEGA gasilskega društva Borovnica. V mladosti je imel rad nogomet. Nепrecenljiv je bil njegov delež pri obnovi doma TVD Partizan.

Leta 2017 je na svoj 80. rojstni dan prejel najvišje občinsko priznanje. Postal je častni občan občine Borovnica.

Občinsko društvo ZB za vrednote NOB Borovnica

Ivanka Salmič

Njene otroške sanje v Kočevskih Poljanah, kamor se je družina leta 1935 preselila, je prekinila vojna. Takrat je bila kot desetletna deklica že učenka poljanske šole in med drugimi učitelji jo je nekaj časa učila partizanska učiteljica Jožica Venturini. Čeprav je bila še otrok, je postala njena zaupnica in jo obveščala o prihodu njenega moža partizana. Veliko trpljenja in gorja je doživela med vojno in verjetno je bilo najhujše takrat, ko je izvedela za smrti treh bratov in očeta. Vsi trije bratje so se odzvali klicu domovine in odšli v partizane. Tomaž je padel kot borec Tomšičeve brigade v Bušnji vasi. Njen drugi brat Polde je bil borec Perotove čete. Bil je ravno na obisku doma, ko ga je znani belogardist izdal. Ujeli so ga in odpeljali v Toplice, kjer je pod vbodi bajonetov umrl. Tretji, Martin, je bil intendant. Prav tako je bil izdan, zverinsko mučen in leta 1944 v Dobriču ustreljen. Izdan je bil tudi oče in interniran, ob odhodu iz italijanske internacije pa so ga Nemci zajeli. Odpeljali so ga v Mauthausen, kjer je v krematoriju končal svojo življenjsko pot.

Vojna je minila, a v Ivankinem srcu je žalost za umrlimi brati in očetom ostala. So se pa njene oči zaiskrile ob jezi na ljudi, ki blatijo naš osvobodilni boj in ne morejo priznati, da je bil to boj za svobodo in lepše življenje na strani zmagovalcev druge svetovne vojne.

Po vojni so njeno življenje in ideje njene generacije družili prostovoljno delo, tovarštvo, humanost in solidarnost. Zato ni čudno, da se je že zelo mlada vključila v delo Rdečega križa in dolga dolga leta ostala nje-

gova poverjenica. Bila je med ustanovnimi člani Društva za vzdrževanje partizanskih grobišč v Rogu. Udeležila se je že prvega čiščenja teh grobišč, dokler so ji srce in noge dopuščale, se je udeleževala teh akcij. Rada je bila med borci za vrednote narodnoosvobodilnega boja, vedno je bila prisotna na naših srečanjih, proslavah in prireditvah, saj se je ob teh prireditvah srečevala s še živečimi borci, ki jih je poznala, ter z njimi obujala spomine. Veselila se je srečanj z borci VDV-brigade, s katerimi je bila tesno povezana. Ob 75. obletnici osvoboditve je prejela priznanje kot neutrudna borka za vrednote narodnoosvobodilnega boja, pa ne samo to, za svoje delo v javnosti je prejela veliko priznanj in zahval, bila pa je tudi vneta članica Socialnih demokratov.

Ko smo stali ob njenem grobu, so se v naših mislih vrstile slike srečanj s njo in slišali smo njen glas: »Ne pozabite življenj, ki so jih darovali partizani za svobodo, in vedno se borite za svobodo in demokracijo ter ohranjajte vrednote narodnoosvobodilnega boja.«

Helena Miša Kulovec

Alberta Skočir

Covid je konec decembra vzel še eno zadnjih taboriščnic na Tolminskem. Alberta Skočir se je rodila na Gregorčičevem Vrsnem, na revni domačiji pri Marušč v družini s sedmimi otroki, ki so bili večkrat lačni kot siti. Kljub težkemu prebivanju skozi življenje je bila družina narodno zelo zavedna. Očeta so zato fašisti tako pretepli, da je moral v bolnišnico in je potlej bolehal. Bertina brat in sestra sta šla v partizane, druga sestra je bila v vaškem odboru Osvobodilne fronte. Berta je bila kurirka in članica mladinskega odbora, mama je zbirala material za partizane.

25. maja 1944 so Nemci in domobranci obkolili vas in izvedli čistko. Berto so ujeli pri sosednji hiši in jo odpeljali s seboj, tudi sestro so odpeljali. V Auschwitzu je dobila vteotvirano številko 81621. Po dveh mesecih so jo premestili v delovno taborišče Eberswald, kjer je morala delati v tovarni orožja in granat. Lakota je bila neizmerna, posledica so bile bolezni in smrti. Ko so taboriščnike 1945 Nemci umikali pred prihodom sovjetskih vojakov, se je v Ravensbrücku našla s sestro in skupaj jima je uspelo preživeti marš smrti, s katerega sta pobegnili in našli zavetje pri francoskih vojnih ubežnikih.

Konec poletja 1945 sta se sestri končno vrnili domov. Berta je tehtala 39 kilogramov. Vsa družina je skoraj čudežno preživela vojno. Berta je grozote taborišča potisnila globoko vase in o tem dolga leta ni hotela ničesar povedati. Šele v zadnjih letih je sem in tja omenila, kako je bilo. Domači so pretreseni slišali, da so jim v taborišču kuhali tudi človeško meso.

Po vojni se je mlado dekle še vključilo v manifestacije za priključitev k Jugoslaviji, potem se je na agrar-

nem Tolminskem nadaljeval boj za preživetje. Delo v kmetijstvu: na polju, v krnskih planinah, nabiranje zelišč, gojenje živine in zakon, v katerem se je rodil sin, ki je bil njena največja dragocenost. Zaposlila se je kot likarica v tekstilnem podjetju v Kobaridu, delu nekdanje Angore. Z Vrsnega je vrsto let hodila peš v Kobarid na izmensko delo in redno presegala normo. Za 20-letnico dela je zato od tovarne dobila priznanje, na katero je bila zelo ponosna.

V pokoju je dolga leta skupaj s sestrama živela v Kobaridu, pred tremi leti pa je odšla v dom upokojencev v Podbrdu, kjer je z veliko ljubeznijo gojila rože. Rože in reševanje križank sta bila njena konjička do okužbe z virusom. Zaradi virusa je umrla brez slovesa od svojih najbližjih, kar jih najbolj boli.

Rok Uršič

Darka Stojaković

Novembra lani nas je zapustila naša dolgoletna članica Darka Stojaković. Rodila se je leta 1928 v Litiji staršem Rudolfu in Tinci Werbole. V Litiji je z bratom Romanom in sestro Majdo preživela otroška leta v oskrbi starih staršev, saj je oče služboval kot šef postaj jugoslovanskih železnic.

Mama in oče sta izhajala iz naprednih in zavednih družin. Darka je odraščala in se z očetovimi službenimi selitvami selila po Kraljevini Jugoslaviji. Družino je v Vrbasu dosegla druga svetovna vojna. Oče je bil premeščen v Brežice, takrat nemški Unter Steiermark, kjer je vodil železniško pošto. Ker so bili nemškega rodu, so pridobili zaupanje Nemcev, kar so izkoristili za pomoč partizanom v obliki zalog, skrivališča ranjencev in prenašanja sporočil. Takrat 15-letna Darka se je izkazala za odlično kurirko, ki je dostavljala sporočila iz mesta v gozdove in do javk. Informacije so partizani uporabljali za zaustavitve oskrbnih poti Nemcev. Ilegalno delo družine je bilo v nenehni nevarnosti in pod hudim pritiskom. Že leta 1941 so Nemci iz Brežic nasilno izselili nad 500 Slovencev in v njihovih domovih nastanili Kočevarje. Ves čas vojne je bil v Brežicah tudi sedež gestapa za Posavje in Obsotelsko. Tako je družina zavedajoč se nevarnosti, da bi jih izdali, preživela drugo svetovno vojno v Brežicah. Darka je v tem mestu končala šolanje in postala učiteljica. Po vojni je poučevala na Vrhniki in spoznala bodočega moža Dušana Stojakovića, oficirja 1. tankovske brigade Jugoslavije in nosilca več medalj za pogum. Dušan je bil doma iz Zemuna, kjer je že v rosnih letih deloval kot ilegalec in takoj po bombardiranju Beograda na začetku druge svetovne vojne odšel v partizane.

Leta 1946 je zapustil delo v vojski in z Darko sta se poročila. Prva leta niso bila lahka, Dušan je delal kot voznik tovornjaka in Darka se je kot učiteljica selila po Sloveniji. Učila je v Polhovem Gradcu, Želimljah in

končno se je družina leta 1961 ustalila v Rožni dolini v Ljubljani. V Osnovni šoli Vrhovci je do upokojitve poučevala najmlajše učence.

Njeni trije vnuki in trije pravnuke, ki so od Darke in Dušana prevzeli vrednote narodnoosvobodilnega boja, se še danes v pripovedovanju spominjajo babice in dedka. Člani KO ZB Vrhovci - Brdo - Kozarje, upokojeni delavci OŠ Vrhovci in krajani bomo Darko Stojakovič in njenega moža Dušana ohranili v trajnem in spoštljivem spominu.

KO ZB Vrhovci Brdo Kozarje

Anton Zupančič

27. decembra 2020 se je v 98. letu življenja poslovil Anton Zupančič, francoski partizan in dolgoletni član Krajevne organizacije ZB Vevče - Zgornji Kašelj. Zaradi pandemije in omejitvenih ukrepov ga nismo mogli pospremiti na njegovi zadnji poti, v imenu ZB pa se mu je poklonil naš praporščak s praporom, ki ga je tudi Zupančič več kot 40 let nosil ob različnih slovesnostih.

Doma v Volavljju pri Ljubljani je bil januarja leta 1943 mobiliziran v nemško vojsko. Najprej je tri mesece delal v Avstriji. Bil je skupaj s pisateljem Tonetom Svetino, ki je že koval načrte, kako bodo dopust izkoristili za pot v partizane. A namesto na dopust so jih spomladila leta 1943 poslali v zbirni center nemške vojske v Wrocławu na Poljskem, od tam pa v Francijo. Najprej so jih urili ob Atlantiku v kraju Les Sables. Ko je bil Anton premeščen, je nekaj mesecev delal v kuhinji in skrbel za prehrano. Imel je dobrega nadrejenega, ki je poskrbel, da je napredoval. A pridobljeni čin poročnika je pripomogel k premetitvi, ki je ni bil vesel, in sicer k protiletalskim silam. Najhuje je bilo opravljati naloge v protiletalski obrambi mesta Nantes, kajti zavezniški letalski napadi so postajali vse hujši. Čutil je, da jih ne bo preživel, zato se je povezal s francoskimi civilisti, ki so mu kot Jugoslovancu hitro zaupali. Preko njih je še pred izkrcanjem zaveznikov v Normandiji dobil zvezo s francoskimi partizani, ki so ga takoj sprejeli. Njegova enota se je po invaziji junija leta 1944 pridružila francoskim silam, ki so prodirale iz Marseilla. Dodeljen je bil v tankovsko brigado. Vozil je ameriški tank Sherman in se nato boril na alzaški fronti.

Ob koncu bojev Anton ni želel v tujsko legijo. Obrnil se je na jugoslovansko vojno misijo v Parizu, ki jo je vodil general Jaka Avšič. Dobil je nalogo, da med zajetimi nemškimi vojaki skupaj z nekim Beogradčanom, ki je znal francosko, zbira Slovence, Hrvate in Srbe in jim omogoči odhod v domovino. Ob tem je bilo treba vse temeljito pregledati, da niso bili morda pripadniki SS. V domovino se je vrnil šele avgusta 1945 skupaj z več kot tisoč nekdanjimi mobiliziranimi v nemško vojsko.

Domača hiša v Volavljju je bila požgana, dva brata sta padla v partizanih. Domači so mislili, da je

padel tudi on, saj so leta 1944 od nemških oblasti dobili sporočilo, da je pogrešan. Za sodelovanje v francoskem odporniškem gibanju je Anton Zupančič prejel dve francoski odlikovanji, v domovini pa red zaslug za narod s srebrno zvezdo in red zaslug za narod s srebrnimi žarki. Po vojni si je s sošolko iz osnovne šole Marijo Skubic ustvaril družino s tremi sinovi, na katere je bil posebno ponosen. Za svoj blagi značaj in dobroto je bil nagrajen z dolgim, lepim in mirnim življenjem.

Jurij Štirn

Tik pred koncem leta 2020 se je tiho poslovil Jurij Štirn, partizan in ena od legend slovenskega letalstva, vojaški in športni pilot, učitelj letenja, začetnik aerofotogrametrije v Sloveniji ter vodja gradnje in prvi direktor letališča Brnik.

Leta 1925 v Ljubljani rojeni Štirn je bil že pred vojno član Sokola, junija leta 1942 pa je vstopil v 3. četo Dolomitskega odreda in dobil partizansko ime Jure. Pozneje so ga razporedili v ljubljanski VOS in leta 1943 v Cankarjevo brigado. Najprej je bil mitraljezec v 3. četi 3. bataljona, potem je postal komandir iste čete in obveščevalni oficir 3. bataljona. Bil je dvakrat ranjen, huje leta 1944. Po končani oficirski šoli v Beli krajini je postal šef obveščevalnega centra v Cankarjevi brigadi. Po vojni je dokončal pilotsko šolo v Pančevu in postal pilot lovec. Najprej je bil premeščen v lovski polk v Zadru in konec leta 1950 v Zemun, kjer se je ustanovil 117. lovski polk. Sledile so selitve po jugoslovanskih vojaških letališčih, ki so pomenile tudi vedno nova usposabljanja na različnih letalih. Za mladega pilota je bilo posebno pomembno leto 1951, ko je prišel na novozgrajeno vojaško letališče Batajnica pri Beogradu.

Leta 1952 se je vrnil v Slovenijo in je postal poveljnik Avio oddelka na letališču Ljubljana Polje, ki je bilo tedaj civilno in vojaško letališče, na njem pa je v naslednjih letih šolal vojaške pilote na različnih šolskih letalih in tesno sodeloval z Letalsko zvezo Slovenije. Ko se je leta 1955 demobiliziral, je postal inšpektor letenja pri Letalski zvezi Slovenije. Štirn je bil pilot na letalu DC-3, iz katerega so sodelavci Geodetskega zavoda po naročilu slovenske vlade slikali teren, nato pa na podlagi fotografij zemeljskega površja iz zraka izdelovali zemljevide. Leta 1958 je prevzel vodenje Aerofotogrametrije Slovenije (AFOS). Dve leti pozneje pa je postal direktor gradnje novega letališča na Brniku, kjer so bila dela končana v rekordnem času, moderno letališče so odprli že decembra leta 1963. Ko so se jugoslovanske oblasti odločile, da vojaško letališče v Pulju namenijo tudi civilnemu letalstvu, saj je večina tujih turistov na Jadran prihajala preko Brnika, je letališče Brnik dobilo puljsko letališče v upravljanje, kar je pomenilo tako hitro širitev slovenskega letališča kot posodobitev letališča Pulj. Direktor Letališča Brnik - Pulj je ostal vse do leta

1968, nato pa je do upokojitve delal kot komercialni direktor turistične agencije Globtour.

Letalstvo je bilo nedvomno Štirnova največja ljubezen, posebno športno in akrobatsko letenje ter jadranje. S prijateljem pilotom Jožetom Krumpakom sta leta 1961 celo zmagala na evropskem aero reliju v konkurenci 17 letal s posadkami.

Jožica Hribar

Zmaga Bajc

Potujemo. Življenje je samo postanek pred odhodom v daljne, morda še lepše kraje. Svojo življenjsko pot in s tem njeno zgodbo je Zmaga začela pisati 22. februarja 1927 na Velikem Ubelskem. Bila je tretji otrok v svoji družini. Živeli so skromno. S petnajstim leti (27. aprila 1942) je postala članica odbora Osvobodilne fronte. Bila je partizanska kurirka in članica SKOJ-a. Za svoj prispevek med narodnoosvobodilnim bojem je bila kmalu po vojni odlikovana z redom zaslug za narod. Po vojni je obiskovala nižjo gimnazijo, a kaj kmalu se je morala zaposliti. Pot jo je odpeljala na Goriško, kjer se je kot prometnica zaposlila na železnici, tam je ostala vse do upokojitve. Ob delu je dokončala tudi študij prava, na kar je bila zelo ponosna.

Po letu 1966, ko se je vrnila v Postojno, je sodelovala v Občinskem odboru mladine Postojna. Udeležila se je tudi delovnih mladinskih akcij na progi Šamac-Sarajevo in Lokve-Čepovan. Delovala je tudi v Krajevni skupnosti Postojna, za kar je pred dvajsetimi leti prejela priznanje. Njena strast so bile čebele. V Združenju borcev je bila od samega začetka organizacije. Več let je bila v njem aktivna kot članica izvršnega in nadzornega odbora, od leta 2006 do 2014 pa je bila predsednica nadzornega odbora. Za svoje delo v Združenju borcev Postojna je leta 2018 prejela srebrno plaketo ZZB za vrednote NOB Slovenije.

Zmaga je bila kljub prenehanju njenih funkcij v naši organizaciji še vedno dejavna, tudi, v zadnjih dveh letih, ko je živela v domu upokojencev. Bila je vez med tam živečimi člani in našim združenjem. Pomagala je pri organizaciji obiskov delegacije združenja ob 4. juliju, dnevu borca, in pri pripravi prednovoletnega srečanja vseh naših članov v njem.

Karel Destovnik - Kajuh je v eni od svojih pesmi zapisal: » O, če ljudi bi ne bilo pri nas, ljudi, ki ne ubogajo na vsak ukaz, tedaj bi nas že kdaj odnesel plaz!« In Zmaga je bila ena izmed teh ljudi. Bila je neomajna. Njena načela, po katerih je živela, se niso spreminjala. Živela je vrednote narodnoosvobodilnega boja, za katere se je borila. Živela je za svojo domovino. Od ZZB za vrednote NOB Slovenije bi morala lani prejeti priznanje ob 75. obletnici osvoboditve. Žal ji ga zaradi epidemije covid-19 nismo mogli predati, je pa zanj vedela. Tako smo še zadnje priznanje, ki ji je bilo namenjeno, predali svojcem. Zmaga, hvala za vse, kar si storila za nas. Mirno potuj dalje in se spočij.

Katja Vuga

NAGRADNA KRIŽANKA

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagrada križanka« ali pošljite na elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si do 15. aprila 2021. Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Izžrebani reševalci križanke iz 64. številke časopisa Svobodna beseda

1. Mitja Avsec

Cesta 24. junija 13, 1231 Črnuče

2. Milojka Gregorčič

Titova ul. 102, 1433 Radeče

3. Demetrij Zagrajšek

Ul. Pregarčevih 26, 2000 Maribor

Rešitve križanke:

BODOČNOST, ABONENTKA, ZAMAH, REN, ORO, IKONA, HVALA, OČEK, SLOVENC, JS, PIRA, AJDINA, ŠTUK, UČ, MURČEK, KABERNET, OBA, ALGA, ITA, KRK, UL, ISANG, ZL, EV, PIER, DUMDUM, ISNA, RES, BA, AEROMETER, ANTKE, OJNICA, ORT, VERIGARNA, KOMIKA, ACIS, PSAR, RAKAR.

Geslo: BAZOVIŠKA GMAJNA, DOMOLJUBI.

SVOBODNA

BESEDA je glasilo ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije

Zanj: Marijan Križman, predsednik

Uredniški odbor: dr. Martin Premk (predsednik) dr. Maca Jogan, Metka Mencej, Mitja Meršol, dr. Nevenka Troha

Odgovorni urednik: Janez Alič

telefon: 041 686 322

elektronski naslov:

svobodna.beseda@zzb-nob.si

Oblikovanje: Vid Brezočnik

Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:

ZZB za vrednote NOB Slovenija, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17 romana.jemec@zzb-nob.si

80 LET		ZAČETEK GESLA 1	NEKDANJI MALIJSKI POLITIK (MODIBO; IZ: ETIKA)	KONEC GESLA 1	IZDELOVALEC STOLOV	INDIJSKI POLITIK ŠASTRI	OGOVARJANJE Z ONI	VLADO KRESLIN	JAGENJEK, JAGNJIČ	BOLEZENSKA RDEČINA KOŽE (IZ ČRK: METIER)
VEDA O POUČEVANJU, DIDAKTIKA										
UDELEŽENEC SESTANKOV										
LJUBLJANSKI PARK								GORAN IVANIŠEVIČ		
KORALNI OTOK								ANTON NOVAČAN		
DAJANJE NA NABODALO										
OBČUTEK										
PERJE PRI REPI										
AZIJSKA LESNATA VZPENJALKA (IZ: BUSAR)										
KITAJSKI POLITIK LI (NI: PENN)										
ALBERT CAMUS										
PRIPADNIK DEIZMA										
DRUGO NAJVEČJE MESTO V ZAMBIJI (IZ: LANDO)										
ALFRED NOBEL										
MOŠKI, KI NI ZMOŽEN ZA DELO										
ALEKSANDRIJA										
EGIPT										
SVALJEK, CMOK										
ČEČKOVA OLGA										
LUKA V ALŽIRIJI										
PREBIVALCI IRANA										
EDI MAJARON										
ARHITEKT RAVNIKAR										
MATERIN BRAT										
STARI OČE										
KARL ERJAVEC										
ŽENSKA V TALSTVU TRDNE KEMIJSKE SPOJINE										
KONICA										
DELEŽ, PARCELA										
AMERIŠKI FILMSKI REŽISER (MACK; NI: BENNETT)										
ŽIVALI Z VOLNO MESTEČE POD FRUŠKO GORO										
IVAN FRANKE										
DOMOVANJE										
PEVKA JAZBEC (IZ: RALKA) PIS. BUCHWALD										
EGIPČANSKI BOG SONCA GORAN OBREZ										
ODŽAGAN KOS DEBLA, HLOD ERBIJ										
JEZA ZARADI KRŠITVE MORALNEGA NAČELA										
DELAVEC PRI MONTAŽI										
ANTON CEBEJ										

UTRINKA

Šepet nevidnega morja

Pred kratkim je pri tržaški založbi Mladika izšla knjiga Dušana Jelinčiča (1953) Šepet nevidnega morja, dvanajst tablet svinca, ob Borisu Pahorju (1913) enega najbolj prevajanih slovenskih pisateljev v italijanskiščino. Med avtorjevo zgodovinsko tematiko ob romanu Bela dama Devinska, drami Upor obsojenih in zbirki študij in razmišljanj Eseji z zahodnega morja je knjiga Šepet nevidnega morja, dvanajst tablet svinca dejansko prvi roman o TIGR-u. Zadnji Jelinčičev roman je bil nagrajen na literarnem natečaju, ki sta ga ob 90. obletnici ustrelitve bazoviških junakov in 100. obletnici požiga tržaškega Narodnega doma razpisali Mladika in Slovenska prosveta za roman ali povest na tematično življenja primorskih Slovencev pod fašističnim preganjanjem med obema vojnoma. Delo je dramatična pripoved o avtorjevem očetu, enem izmed ustanoviteljev in voditeljev protifašistične organizacije TIGR Zorku Jelinčiču, ki je v temnih letih fašistične strahovlade in druge svetovne vojne prestal devet let zapora v italijanskih ječah (Koper, Rim, San Gimignano, Civitavecchia) in tri

leta konfinacije (Isernia). S teh prizorišč groze in terorja so se ohranile le drobne besede, fragmenti, zapisani na list papirja, ki bralca v tej knjigi nagovarja jo z neposrednostjo in pretresljivostjo resnice. Očetovo pisno zapuščino je sin Dušan preliel v izjemno pričevanjsko pripoved in tankočutno ovekovčeval očetovo zgodbo.

Olga Knez

V plamenih umrli štirje domoljubi

So dogodki in obletnice, ki ne smejo v pozabo. Mednje zagotovo spada dogodek 10. marca 1944, ko so Nemci pri Čukovih zažgali hišo Antona Rijavca, v njej pa so umrli trije člani zavedne partizanske družine Rijavec: Ana, Anton in Viktor. V plamenih je končal tudi partizan Janez, ki je, potem ko je zagledal Nemce, zbežal z domačije, pri tem pa se je zapletel v

žice v vinogradu in Nemci so ga ujeli. Na Livešču dober kilometer stran od domačije so Nemci, ki so tistega dne natančno pregledovali teren, ujeli partizanskega kurirja Naceta in ga brez pomislekov obesili.

KO ZZB Osek Vitovlje in KO ZZB Ozeljan Šmihel sta v sodelovanju s tamkajšnjima krajevnima skupnostma tako kot vsako leto tudi letos v okrnjeni

obliki počastili in se poklonili krutemu dogodku, ki se je pred 77 leti zgodil na Čukovi domačiji. K spominski plošči, ki stoji na pročelju Čukove domačije, so v prisotnosti praporščakov 14. marca položili venec v spomni umrlim. Ob tej priliki se zahvaljujemo domačinom za njihovo vsakoletno dobrodošlico pred njihovo domačijo.

Martina Peršič